

BARNEKONVENSJONENS BETYDNING I NORSK STRAFFEPROSESS



Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer:

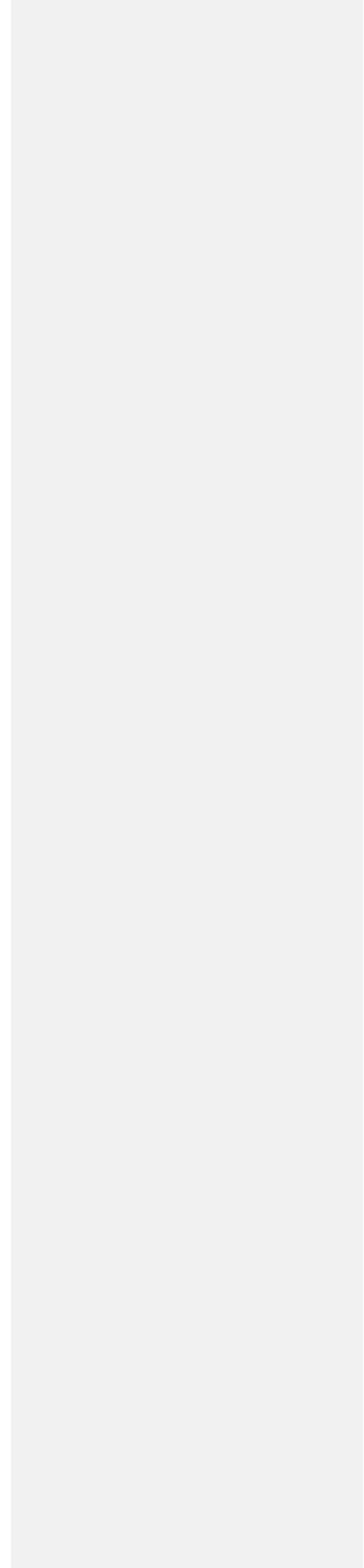
524

Leveringsfrist:

25 april

Til sammen 17 000 ord

27.08.2010



Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
2	<u>RETTSKILDER</u>	4
2.1	Barnekonvensjonen og internasjonale rettskilder	4
2.2	Sentrale bestemmelser i straffeprosessloven og norske rettskilder ellers	8
3	<u>OM DEN KRIMINELLE LAVALDER</u>	10
4	<u>DE FIRE GENERELLE PRINSIPPENE</u>	10
4.1	Artikkel 2. Retten til ikke-diskriminering	10
4.2	Artikkel 3 nr. 1. Hensynet til barnets beste	11
4.3	Artikkel 6. Barnets rett til liv og utvikling	13
4.4	Artikkel 12. Barnets rett til å bli hørt	14
5	<u>HVILKE KRAV STILLER BARNEKONVENSJONEN TIL NORSK RETT OG HVORDAN ER KRAVENE IVARETATT ETTER NORSK INTERN RETT?</u>	15
5.1	Barnekonvensjonen artikkel 40	15
5.1.1	De generelle prinsippene	16
5.1.2	Artikkel 40 3. ledd –Et system særlig tilpasset barn?	17
5.1.3	Artikkel 40 nr. 1 Retten til å behandles med respekt og verdighet	19
5.1.4	Artikkel 40 nr. 2 a og b i) Retten til fair trial	20
5.1.5	Artikkel 40 nr. 2 b (iv) og Artikkel 40 nr. 2 b (ii) Retten til å delta effektivt i sin egen strafforfølgning	22
5.1.6	Artikkel 40 nr. 2 b iii) Retten til prosess uten forsinkelse	24
5.1.7	Artikkel 40 b nr. V Retten til overprøving	26

5.1.8	Artikkel 40 b nr. VI Retten til tolk	26
5.1.9	Artikkel 40 b nr. VII Retten til privatliv	27
5.2	Barnekonvensjonen artikkel 37 og Beijing-reglene	28
5.2.1	Tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling	29
5.2.2	Artikkel 37 bokstav b	31
5.2.3	Artikkel 37 bokstav c)	41
6	<u>OPPSUMMERING; HVA GJENSTÅR FOR AT NORSK RETT SKAL TILFREDSSTILLE BARNEKONVENSJONENS KRAV?</u>	49
	<u>LITTERATURLISTE</u>	52

1 Innledning

Ifølge tall fra statistisk sentralbyrå ble det i løpet av 2006 registrert 6 800 straffreaksjoner mot barn mellom 15 og 18 år i Norge¹. Antallet barn som sitter i fengsel i Norge ser ut til å øke dramatisk fra år til år. I 2007 satt 57 barn i fengsel, året etter 74 og i 2009 var det nærmere 100 barn som satt i fengsel. Dette på tross av at det er et uttalt mål for norske myndigheter å begrense bruken av frihetsberøvelse av barn². Barn er på grunn av sin lave grad av modenhet mer sårbare i kontakt med politi, domstoler og kriminalomsorg enn voksne. Når et barn er mistenkt, siktet eller domfelt for en straffbar handling får barnet også ekstra behov for at dets rett til å bli hørt, rett til utvikling, rett til ikke-diskriminering og hensynet til barnets beste skal bli tilstrekkelig ivaretatt. FNs Barnekonvensjon gir derfor bestemmelser om rettigheter for barn i konflikt med loven.

I denne oppgaven vil jeg gjøre rede for hvilke krav barnekonvensjonen stiller til norsk straffeprosess, og vurdere om eller i hvilken grad norsk rett oppfyller barnekonvensjonens krav.

Barnekonvensjonen har to bestemmelser som direkte gjelder barnets rettigheter når det er mistenkt, siktet eller domfelt for en straffbar handling. Dette er artikkel 37 og artikkel 40. Artikkel 40 gir regler for hvilke minsterettigheter som skal gjelde for barn gjennom alle stadiene i straffeprosessen; fra barnet er mistenkt for en straffbar handling, og også for straffgjennomføringen. Artikkel 37 gir rettigheter for barn som er utsatt for fengsling. Også artikkel 2 om retten til ikke-diskriminering, artikkel 3 nr. 1 om barnets beste, artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling, og artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt, har betydning når en skal fastslå hvilke rettigheter barn som er mistenkt, siktet eller domfelt har etter barnekonvensjonen.

¹ http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/lovbrudd/

² http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/justisminister_knut_storberget/2006/farre-barn-i-fengsel.html?id=113651

Temaet barnets rettigheter etter barnekonvensjonen når det er mistenkt, siktet eller domfelt er lite berørt i juridisk litteratur. Mette Yvonne Larsen er antakelig den juristen i landet som har viet mest oppmerksomhet til temaet. Hun har skrevet artikkelen *Rettigheter for barn i konflikt med loven* som er utgitt i bøkene *Barnekonvensjonen*³ og *Barnerett i et internasjonalt perspektiv*⁴. Hun sitter som medlem av advokatforeningens menneskerettighetsutvalg der hun med flere i 2009 har utarbeidet en rapport om forholdene for barn som sitter i norske fengsler⁵. Ingunn Fornes skrev i 2004 en avhandling om varetektsfengsling av mindreårige⁶. Utover dette er temaet så vidt jeg vet ikke behandlet i norsk litteratur annet enn at temaet tangeres i litteratur som omhandler straffeprosess og barnerett.

Rettskildesituasjonen er noe spesiell på den internasjonale barnerettens område. Jeg har derfor viet et eget kapittel til å gi oversikt over kildene på dette rettsområdet.

Med denne oppgaven vil jeg klarlegge hvilket innhold artiklene 37 og 40 har. Jeg vil gjøre en vurdering av om norsk rett tilfredsstillende barnekonvensjonens krav, og til en viss grad vil jeg gå inn på hvordan jeg mener at norske regler om straffeprosess bør utformes for å tilfredsstillende barnekonvensjonens krav.

Etter barnekonvensjonen har barn rett til å få omsorg fra foreldrene sine og rett til familieliv. Disse rettighetene har betydning også for hvordan myndighetene kan opptre i saker hvor barnets familiemedlem er mistenkt, siktet eller domfelt. Hvordan barnets rett til omsorg fra foreldrene og familieliv ellers må tas hensyn til og ivaretas når dets familiemedlem er mistenkt, siktet eller domfelt er en interessant problemstilling som det dessverre vil rekke for langt å behandle i denne oppgaven. Det vil også rekke for langt å behandle barnets rettigheter når det opptrer som vitne i en straffesak. Hvilken betydning barnekonvensjonen har når barnet er fornærmet i en straffesak vil heller ikke bli behandlet. I Norge er den kriminelle lavalderen 15 år. Jeg har derfor valgt å ikke behandle situasjonen når barn under 15 år begår handlinger som ellers ville bli møtt med straffreaksjoner, selv om dette temaet også reiser interessante problemstillinger. Hovedtyngden i denne oppgaven

³ Høstmælingen m.fl. 2008

⁴ Hedlund 2008

⁵ <http://www.advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Menneskerettighetsutvalget-undersoker-forholdene-for-barn-i-norske-fengsler/>

⁶ Fornes 2004

har jeg valgt å legge på barnekonvensjonen artikkel 40 og artikkel 37. Bestemmelsene er gjengitt i sin helhet i slutten av dette kapittelet.

Når det gjelder strukturen i oppgaven så har jeg valgt å behandle barnekonvensjonens generelle prinsipper først siden disse har betydning både for artikkel 37 og artikkel 40. Deretter behandles artikkel 40, så artikkel 37, og avslutningsvis gir jeg en oppsummering av hvordan barnekonvensjonen er ivaretatt i norsk rett og hva som gjenstår for å oppfylle barnekonvensjonens krav. Temaene i oppgaven kunne ha vært behandlet kronologisk etter tid, altså først reglene om etterforskning, deretter reglene om domstolsbehandling og avslutningsvis reglene om straffgjennomføring. Siden mange av bestemmelsene i barnekonvensjonen omhandler alle stadiene i straffeprosessen, fant jeg at en slik struktur ville føre til uhensiktsmessig mye dobbeltbehandling.

Barnekonvensjonen artikkel 40 og 37 (norsk oversettelse)

Artikkel 40

1. Partene anerkjenner at ethvert barn som beskyldes for, anklages for eller finnes å ha begått et straffbart forhold, har rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter og som tar hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets reintegrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet.

2. For dette formål og idet det tas hensyn til relevante bestemmelser i internasjonale instrumenter, skal partene særlig sikre at:

a) intet barn beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold på grunn av handlinger eller unnlatelser som ikke var forbudt etter nasjonal eller internasjonal rett på det tidspunkt de ble begått,

b) ethvert barn som beskyldes for eller anklages for å ha begått et straffbart forhold, i det minste har følgende garantier:

(i) å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist i henhold til loven,

(ii) å bli underrettet straks og direkte om anklagene mot ham eller henne, eventuelt gjennom hans eller hennes foreldre eller verge, og til å få juridisk eller annen egnet bistand under forberedelsen og fremføringen av hans eller hennes forsvar,

(iii) å få saken avgjort uten forsinkelse av en kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans i en rettferdig rettergang i henhold til loven, med juridisk eller annen egnet bistand, og med hans eller hennes foreldre eller verger til stede, med mindre dette ikke anses å være det beste for barnet, idet barnets alder eller situasjon særlig tas i betraktning,

(iv) ikke å bli tvunget til å avgi vitneforklaring eller til å innrømme skyld; til å avhøre eller få avhørt motpartens vitner og til å føre og få avhørt sine egne vitner på samme vilkår,

(v) dersom et straffbart forhold anses å ha funnet sted, å få denne avgjørelse og eventuelle tiltak truffet som følge av dette, prøvet av en høyere kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans i henhold til loven,

(vi) å få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke forstår eller snakker det språk som blir brukt,

(vii) at barnets privatliv fullt ut respekteres under hele saksgangen.

3. Partene skal søke å fremme innføringen av lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold, og særlig:

a) fastsette en lavalder under hvilken barnet anses ikke å være i stand til å begå et straffbart forhold,

b) når det er hensiktsmessig og ønskelig, innføre tiltak for å ta seg av slike barn uten å gå til rettslige skritt, forutsatt at menneskerettighetene og de rettslige garantier fullt ut respekteres.

4. Forskjellige ordninger, som f.eks. omsorg, veiledning og pålegg om tilsyn; rådgivning, friomsorg, plassering i fosterhjem; allmennfaglige og yrkesfaglige opplæringsprogrammer og andre løsninger enn plassering i institusjon, skal være tilgjengelige for å sikre at barn blir behandlet på en måte som tjener barnets ve og vel og som står i forhold til omstendighetene og til lovovertrædelsen.

Artikkel 37

Partene skal sikre at:

- a) intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Verken dødsstraff eller livsvarig fengsel uten mulighet til løslatelse skal idømmes for lovovertrædelse begått av personer under 18 år,
- b) intet barn ulovlig eller vilkårlig berøves sin frihet. Pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom,
- c) ethvert barn som er berøvet friheten, skal behandles med menneskelighet og med respekt for menneskets iboende verdighet og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder. Særlig skal ethvert barn som er berøvet sin frihet, holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet, og det skal ha rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie gjennom brevveksling og besøk, unntatt under særlige omstendigheter,
- d) ethvert barn som er berøvet sin frihet, skal ha rett til omgående juridisk og annen egnet bistand, samt rett til å prøve lovligheten av frihetsberøvelsen for en domstol eller annen kompetent, uavhengig og upartisk myndighet og til å få en rask avgjørelse på en slik sak.

2 Rettskilder

2.1 Barnekonvensjonen og internasjonale rettskilder

FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) kom i 1989. Dette er en konvensjon om menneskerettigheter som særlig skal ivareta barns stilling og behov.

Konvensjonen er rettslig bindende for alle stater som har ratifisert den. Barnekonvensjonen

ble ratifisert av Norge i 1991. Etter menneskerettighetsloven av 1999 § 2 er barnekonvensjonen bindende som norsk lov. Konvensjonens regler skal ved motstrid gå foran norsk lov.

I tillegg til at barnekonvensjonen gir rettigheter som gjelder spesielt for barn, for eksempel rett til omsorg, så inneholder den også en presisering av alle de generelle menneskerettighetene som også gjelder for barn. Således har både FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) vært viktige kilder i arbeidet med barnekonvensjonen.

Barnekonvensjonen er i dag ratifisert av alle verdens stater med unntak av USA og Somalia. At konvensjonen har oppslutning i nesten hele verden gir den ekstra politisk og moralsk styrke, men også ekstra juridisk styrke.

Sannsynligvis er en av grunnene til at det har vært mulig å oppnå såpass stor oppslutning om barnekonvensjonen at det har vært mulig å gjøre reservasjoner. Denne adgangen har også vært benyttet av en rekke stater. Norge har ingen reservasjoner i forhold til konvensjonen.

Det er fire artikler i barnekonvensjonen som i Generell Kommentar nr. 5, ”General Measures of implementation”, som fremheves som generelle prinsipper for hele konvensjonen⁷. Dette er artikkel 2 om ikke-diskriminering, artikkel 3 nr. 1 om barnets beste, artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt og artikkel 6 om barnets rett til liv og utvikling. Disse fire artiklene har senere blitt lagt til grunn som grunnleggende prinsipper i de fleste fremstillinger om barnekonvensjonen⁸. De generelle prinsippene er spesielle fordi de har betydning for tolkningen av nesten alle de andre bestemmelsene i barnekonvensjonen. Barnets beste har blitt lagt til grunn som et generelt prinsipp lenge før barnekonvensjonen i en rekke internasjonale instrumenter og har blitt lagt til grunn i Europarådets Menneskerettighetsdomstol (EMD) i flere avgjørelser⁹. Dette gir prinsippet om barnets beste særlig kraft.

Barnekonvensjonen regulerer, på samme måte som andre konvensjoner om menneskerettigheter, bare forholdet mellom stat og individ. Etter konvensjonen er det bare

⁷ General Comment No 5 General measures of implementation for the Convention on the Rights of the Child

⁸ Høstmølingen 2008 s. 17

⁹ Høstmølingen 2008 s. 17

statene som direkte pålegges forpliktelse i forhold til individene. Etter konvensjonens artikkel 4 har imidlertid staten plikt til å treffe alle lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å sikre de rettigheter som følger av konvensjonen. Statene har etter dette plikt til å sørge for, for eksempel ved lov, at rettighetene som fremgår av konvensjonen respekteres av alle myndigheter, organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner. Når barnekonvensjonen er gjort til del av den nasjonale retten slik den er i Norge, kan staten sikre at alle myndigheter, enkeltpersoner og organisasjoner blir direkte forpliktet av konvensjonens bestemmelser. Artikkel 4 annen setning åpner for at mangel på ressurser kan få betydning for full gjennomføring av rettigheter som er av økonomisk, sosial eller kulturell karakter. Når det gjelder de artikler som i hovedsak behandles i denne oppgaven, artikkel 37 og artikkel 40, faller disse utenfor begrepet økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Staten er derfor forpliktet til å oppfylle de rettighetene som fremgår av disse bestemmelsene uten forbehold om at det finnes tilstrekkelig med ressurser.

Enkelte av de andre FN-konvensjonene, for eksempel FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, har en individuell klageordning knyttet til seg. En slik klageordning finnes foreløpig ikke etter barnekonvensjonen. Tilsynet med at de forpliktelsene som fremgår av barnekonvensjonen etterleves av statene er basert på at hver enkelt stat har rapporteringsplikt til FN. Ved ratifikasjon av konvensjonen har Norge påtatt seg å sende inn periodiske rapporter om den nasjonale gjennomføringen av konvensjonen hvert femte år. FNs komité for barnets rettigheter (barnekomiteen) er konvensjonens sentrale overvåkingsorgan. Dette er en ekspertkomité som består av 18 personer som er valgt av statene som har ratifisert konvensjonen. Barnekomiteen møtes i Genève tre ganger i året og da fire uker hver gang. Her har komiteen dialoger med statene på bakgrunn av deres rapporter. På grunnlag av diskusjonene utarbeider barnekomiteen en rapport med komiteens bekymringer og anbefalinger til den enkelte stat (concluding observations). Anbefalingene er ikke juridisk bindende og det står ingen sanksjoner bak. Den siste rapporten til Norge utkom 29. januar i år (2010)¹⁰. I rapporten er det viet mye oppmerksomhet til situasjonen for unge lovovertridere i Norge. FNs menneskerettsråd

¹⁰ Concluding Observations Norge 2010, Barnekomiteens svar på Norges fjerde rapport til barnekomiteen 2008.

i Genève har nylig (våren 2010) vedtatt at det skal utarbeides en egen klageordning for barnekonvensjonen¹¹. Dette skal skje ved at det gis en tilleggsprotokoll til konvensjonen. Om barn i Norge skal få rett til å klage er avhengig av at Norge ratifiserer tilleggsprotokollen. Det er i så fall barnekomiteen som vil fungere som klageorgan.

Selv om konvensjonen er gjort til en del av den nasjonale retten slik den er i Norge, så kan det være at enkelte av konvensjonens bestemmelser ikke kan anvendes direkte som Norsk rett fordi rettigheten som fremgår av bestemmelsen er for vagt utformet. Hvis regelen gir for lite veiledning i det konkrete tilfellet til at den kan brukes direkte av domstolen heter det at regelen ikke er selvkraftig¹². Det vil si at selv om konvensjonen er gjort til nasjonal rett kan det være behov for nasjonal lovgivning som presiserer de rettigheter som følger av barnekonvensjonen, ellers oppfyller staten ikke konvensjonens forpliktelser.

Når barnekonvensjonens enkelte artikler skal tolkes, så gjelder som fortolkning av konvensjoner ellers at ordlyden er det klare utgangspunktet for tolkningen. Det forhold at det ikke er noe internasjonalt klageorgan eller domstol knyttet til konvensjonen gjør at det ikke finnes avgjørelser som kan gi veiledning om hvordan konvensjonen skal tolkes. For barnekonvensjonen gjelder som for andre konvensjoner at det ikke er så mye å hente fra bestemmelsenes forarbeider. Dette er fordi en gradvis og over tid har kommet til enighet om hvordan konvensjonen skulle utformes. Hvordan de enkelte rettighetene er blitt fastlagt er i stor grad resultat av kompromisser mellom statene. Forarbeider som er utarbeidet av én konvensjonsstat har ikke nødvendigvis "tilslutning" av de andre statene, og disse har således liten rettskildemessig verdi. Lucy Smith har tatt til orde for at heller ikke konvensjonens fortale kan tillegges stor vekt. I denne nevnes ikke barnets positive rettigheter, det er i stedet lagt vekt på barnets behov for beskyttelse, og familiens betydning. Fortalen er etter hennes mening utformet med henblikk på å berolige de stater som mente at konvensjonens bestemmelser kunne bli for radikale¹³. FN's barnekomité utgir såkalte generelle kommentarer (General Comments) om tolkningen av enkelte artikler eller

¹¹ Aftenposten lørdag 10. April 2010

¹² Høstmølingen (2008) s. 21

¹³ Lucy Smith i Høstmølingen 2008 s. 22

om særlig viktige spørsmål. Disse er ikke rettslig bindende, men de er verdifulle retningslinjer for tolkningen og anvendelsen av konvensjonen. De fleste av de generelle kommentarene er blitt til etter en meget bred høringsprosess i samarbeid med UNICEF og andre organisasjoner. Dette gir generelle kommentarer stor faglig tyngde. Siden forarbeidene gir liten veiledning ved tolkningen, og det ikke finnes internasjonale rettslige avgjørelser som kan gi anvisning på tolkningen, får generelle kommentarer i praksis stor betydning for tolkningen når slike finnes. Videre anser barnekomiteen selv andre regler og retningslinjer som er gitt av FN som relevante for tolkningen av barnekonvensjonen. Dette er blant annet De forente nasjoners minimumsregler for rettspleie i forhold til mindreårige (heretter kalt Beijing-reglene) og United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of the Liberty¹⁴. Siden den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) på mange måter har fungert som forbilder i arbeidet med barnekonvensjonen har også disse stor betydning når barnekonvensjonen skal tolkes. Prinsippet i Wien-konvensjonen om at en konvensjon skal tolkes i sammenheng med konvensjonens gjenstand og formål og at den skal tolkes som et hele, gjelder også for barnekonvensjonen. Dette er et prinsipp som barnekomiteen legger stor vekt på.

2.2 Sentrale bestemmelser i straffeprosessloven og norske rettskilder ellers

I Norge er barnekonvensjonen på mange områder godt dekket i nasjonale rettsregler. De nasjonale rettsreglene er vanligvis mer presise enn barnekonvensjonens bestemmelser, og da vil norske domstoler i praksis benytte de interne rettsreglene. Det er først og fremst når konvensjonen gir barnet større rettigheter enn det som følger av intern lovgivning at det oppstår tolkningsproblemer for domstolene.

Det er i norsk rett ikke opprettet noe eget system for straffeprosess der barn er mistenkt, siktet eller domfelt. De fleste norske bestemmelser om straffeprosess gjelder for

¹⁴ Høstmølingen 2008 s 116

barn på lik linje med voksne. Reglene er hovedsakelig å finne i straffeprosessloven, domstolloven og straffeloven.

Enkelte bestemmelser som særlig gjelder barn ble tilføyd straffeprosessloven i 2003¹⁵. Dette gjelder strpl § 174 hvor det fremgår at personer under 18 år ikke må pågripes hvis det ikke er særlig påkrevd, strpl § 186a som fastsetter regler for hvor lenge et barn kan holdes i isolasjon, og strpl § 249 som fastslår at når en som var under 18 år på gjerningstidspunktet er mistenkt for en straffbar handling skal tiltalespørsmålet være avgjort senest 6 uker etter at vedkommende fikk status som mistenkt. Etter strpl § 188 kan fengslingsurrogater benyttes i stedet for fengsling. Bestemmelsen gjelder ikke spesielt for barn, men tiltak etter bestemmelsen er spesielt aktuelt å vurdere når den siktede er barn. Når gjerningspersonen er under 18 år, kan domstolen også velge en lavere straff enn det som fremgår av straffebudet. Det kan for eksempel velges en kortere fengselsstraff enn minimumsstraffen, eller en mildere form for straff, for eksempel samfunnsstraff jf. Strl. § 55 og Strl. § 80.

Det finnes svært lite praksis fra domstolene hvor de aktuelle artiklene i barnekonvensjonen er anvendt i norsk rett. I forarbeidene til de aktuelle bestemmelsene i norsk straffeprosess er det viet lite oppmerksomhet til spørsmålet om hvordan bestemmelsene skal tolkes når det er barn som er mistenkt, siktet eller domfelt (hvis en da ser bort fra forarbeidene til de bestemmelsene som gjelder barn spesielt). Som nevnt i innledningen er det også svært begrenset med litteratur om dette temaet. Når en etter dette skal fastlegge innholdet av de norske interne bestemmelsene, må en på vanlig måte finne innholdet i regelen ved å se hen til ordlyd, forarbeider, rettspraksis og andre kilder. Deretter må en undersøke om det finnes holdepunkter for at regelen skal tolkes annerledes når den skal anvendes på barn.

¹⁵ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven med mer

3 Om den kriminelle lavalder

Etter barnekonvensjonen artikkel 40 tredje ledd bokstav a har staten plikt til å fastsette en kriminell lavalder. I Norge er den kriminelle lavalderen 15 år jf. straffeloven § 46. Når jeg i denne oppgaven skriver barn eller mindreårig, så mener jeg med dette barn mellom 15 og 18 år. Det samme gjelder når jeg omtaler *personer under 18 år*. Den rettslige situasjonen for barn under 15 år vil ikke bli omtalt i denne oppgaven.

4 De fire generelle prinsippene

Når rettighetene i barnekonvensjonen skal fastlegges, er det fire av artiklene i konvensjonen som det må tas spesielt hensyn til ved tolkningen. Barnekomiteen fremhever i Generell kommentar nr. 5, "General Measures of implementation" artiklene art 2 om retten til ikke-diskriminering, art 3 nr. 1 om hensynet til barnets beste, art 6 om rett til liv og optimal utvikling, og art 12 om barnets rett til å bli hørt som generelle prinsipper for hele konvensjonen. Bestemmelsene har betydning for tolkningen av alle de andre artiklene i barnekonvensjonen. Jeg vil derfor gi en redegjørelse for hvilken betydning hver av disse prinsippene har i forhold til konvensjonens regler om straffeprosess.

4.1 Artikkel 2. Retten til ikke-diskriminering

Etter artikkel 2 forplikter staten seg til å sikre de rettigheter som er fastsatt i konvensjonen for ethvert barn innenfor statens jurisdiksjon, uten diskriminering. Noe forenklet kan en si at diskriminering er at en på grunn av ett av de grunnlag som nevnes i artikkel 2 (eks kjønn, rase eller hudfarge) behandler like tilfeller ulikt (eller ulike tilfeller likt), og at dette ikke

har en saklig eller objektiv begrunnelse¹⁶. Frøydis Heyerdahl bruker som eksempel på diskriminering at en gutt med afrikansk opprinnelse blir bedt om å vise legitimasjon til politiet mens kameraten hans med hvit hudfarge slipper¹⁷. Forbudet mot diskriminering gjelder *de facto* så vel som *de jure*¹⁸. Det vil si at staten har ansvar for å sikre barn ikke bare mot diskriminering som kommer til uttrykk i lovgivning, men også mot diskriminering i praksis.

I forhold til straffeprosesslovens bestemmelser vil jeg legge til grunn at vernet mot *de jure*-diskriminering er tilfredsstillende ivaretatt. Loven er nøytral mht. diskrimineringsgrunnlagene som nevnes i art 2 (bl.a. rase, kjønn, hudfarge). Om retten til ikke-diskriminering *de facto* er tilfredsstillende ivaretatt er praktisk vanskelig å undersøke. I en undersøkelse om levekårene for ungdom med innvandrerbakgrunn utført av Organisasjon mot offentlig diskriminering¹⁹ ga nær halvparten av de spurte uttrykk for at de har følt seg forskjellsbehandlet blant annet i møte med politiet. Om det virkelig er slik at det foregår diskriminering, eller om dette bare er en opplevelse som ungdommene har, er vanskelig å si noe sikkert om.

I forhold til art 37 og art 40 har prinsippet om ikke-diskriminering den betydning at det må innfortolkes at disse rettighetene skal sikres alle barn innen statens territorium uten diskriminering av noe slag.

4.2 Artikkel 3 nr. 1. Hensynet til barnets beste

Av art 3 nr. 1 fremgår det at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer.

Etter forrangsbestemmelsen i menneskerettighetsloven § 3 skal prinsippet om barnets beste gå foran norsk intern lovgivning der hensynet ikke er tilstrekkelig ivaretatt.

¹⁶ Høstmælingen 2008 s 32-33

¹⁷ Høstmælingen 2008 s 29

¹⁸ Høstmælingen 2008 s. 36

¹⁹ OMOD-rapport (2006). http://www.omod.no/pdfs/Rapport_2006.pdf

Dette betyr at ved alle handlinger som foretas av norske domstoler og som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Dette gjelder selvfølgelig også i straffeprosessen. Når barnet er i kontakt med politi eller kriminalomsorg, er dette også administrative myndigheter som er forpliktet til å ta hensyn til hva som er barnets beste.

Også når barnets familiemedlem er mistenkt, siktet eller domfelt, kan saken være av en slik karakter at den berører barnet. I disse tilfellene skal også barnets beste være et grunnleggende hensyn. Denne problemstillingen vil jeg som nevnt ikke gå inn på i denne oppgaven.

Det kan stilles spørsmål om hvilken vekt hensynet til barnets beste skal ha i forhold til andre hensyn som må vektlegges. Etter ordlyden skal hensynet til barnets beste være ”*a primary consideration*” eller ”*et grunnleggende hensyn*”. Ordlyden må innebære at prinsippet skal tillegges stor vekt. Da konvensjonen ble utarbeidet ble det foreslått at ordlyden skulle være ”*the primary consideration*”, eller at barnets beste skulle være ”*det grunnleggende hensynet*”. Forslaget ble avvist fordi en mente at dette ville være for vidtrekkende²⁰. I norsk høyesterettspraksis har det også vært diskutert hvilken vekt prinsippet om barnets beste skal ha. I Rt. 1993 s. 1591²¹ uttaler førstvoterende at kjæremålsutvalget ”*finner det klart at lagmannsretten ikke har feiltolket barnekonvensjonens artikkel 3 når den har lagt til grunn at myndighetene ikke er avskåret fra å legge vekt på andre momenter enn hensynet til barnets beste*”. Eksempler på hensyn som kan ha en slik viktighet at det må gå foran hensynet til barnets beste er samfunnsinteresser og hensyn til rettspleien²².

Når domstolen skal ta hensyn til barnets beste, må den gjøre seg opp en mening om hva som er barnets beste. Det er ikke mulig å angi hva som generelt er det beste for barn. Noen steder i barnekonvensjonen er det likevel slått fast hva som er barnets beste på forskjellige områder, som for eksempel at det er barnekonvensjonens utgangspunkt at det er til beste for barnet å ha kontakt med familien sin. Art 37 slår fast at det er til barnets beste å bli beskyttet mot tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende straff. Staten har da en plikt til å legge dette til grunn som barnets beste. Det er viktig å unngå at

²⁰ Detrick, (1992) s 133

²¹ Rt 1993 s. 1591

²² Fornes (2004) s 30

domstolen konstruerer en mening om hva som er barnets beste som går godt overens med det resultat som ellers er ønskelig.

4.3 Artikkel 6. Barnets rett til liv og utvikling

Barnekonvensjonens art 6 pålegger partene å sikre barnets rett til liv og utvikling. Den norske oversettelsen av bestemmelsen er blitt kritisert for å være mangelfull, fordi den ikke bruker ordet "utvikling". Den engelske konvensjonsteksten bruker begrepet "*development*". I den norske teksten må ordene "*vokser opp*" i andre ledd tolkes som om det sto "*utvikler seg*"²³. Også denne bestemmelsen er viktig for tolkningen av resten av bestemmelsene i konvensjonen.

Mange faktorer er avgjørende for at barn skal utvikle seg optimalt, og mange av disse er oppstilt som rettigheter i konvensjonen; rett til omsorg, deltakelse, helse, utdanning, fritidsaktiviteter, beskyttelse mot overgrep osv. Dette stiller krav til strafforfølgelsen når barn er mistenkt, siktet eller domfelt. En må ved valg av reaksjon ved straffgjennomføring og ved bruk av varetekt ta hensyn til at barnet har krav på forsvarlig omsorg, utdanning, fritid, beskyttelse mot overgrep osv. Dette tilsier minst mulig bruk av varetekt og annen frihetsberøvelse. Alternativer til fengselsstraff er samfunnsstraff eller at barnet blir tatt hånd om av barnevernet. I Rt. 2003 s. 1827 la høyesterett til grunn at tvangsplassering i barnevernsinstitusjon etter barnevernloven § 4-24 annet ledd kunne anses som straff og således være til hinder for senere straffesak om samme forhold²⁴. I de tilfellene det likevel blir aktuelt med fengselsstraff tilsier barnets rett til optimal utvikling at det legges til rette for at barnet kan gjennomføre skole/utdanning mens det soner, at barnets helse ivaretas på en forsvarlig måte, og at det legges til rette for gunstige fritidsaktiviteter. Retten til omsorg tilsier at barnet ikke henvises til soning geografisk langt unna familien sin. Både retten til å beskyttes mot overgrep og retten til deltakelse kan tale

²³ Høstmølingen 2008 s 63

²⁴ Rt. 2003 s. 1827

for at barn ikke bør sone sammen med voksne, men bør ha rett til å sone med jevnaldrende. Dette temaet skal jeg behandle nærmere i kapittel 5.2.3.

Retten til liv fremgår også av art 37(a) som forbyr dødsstraff for handlinger begått av barn.

4.4 Artikkel 12. Barnets rett til å bli hørt

Etter art 12 forplikter staten seg til å gi barn anledning til å bli hørt i alle forhold som vedrører barnet og særlig i enhver rettslig eller administrativ saksbehandling som angår barnet.

I barnekomiteens anbefalinger understrekes det spesielt at retten til å bli hørt også gjelder for barn som er atskilt fra foreldrene, barn i konflikt med loven, og barn som er offer for fysisk vold, seksuelt misbruk eller andre voldsforbrytelser²⁵. Dette betyr at også i straffesaker har barnet rett til å bli hørt enten det er lovbrøyer eller offer. Retten etter art 12 gjelder også der avgjørelsen ellers berører barnet, som ved varetektsfengsling av en forelder²⁶.

I barnekomiteens anbefalinger angir komiteen videre noen minstekrav som må oppfylles for at barnets deltakelse etter art 12 og art 40 skal oppfylles. Barnet må for det første sikres juridisk eller annen egnet assistanse. Videre må barnet ha fri tilgang til tolk hvis det ikke kan snakke eller forstå det språket som blir brukt. Barnets rett til privatliv må respekteres under alle stadiene i saken og det må anerkjennes at barnet har rett til frivillig deltakelse, og ikke kan tvinges til å uttale seg²⁷.

Videre understreker barnekomiteen viktigheten av at retten til å bli hørt for barn som er offer for seksuelt misbruk eller annen voldsforbrytelse sikres. Dette bør etter komiteens mening skje ved at vitneforklaringer tas opp på video for å unngå at barnet må forklare seg

²⁵ Day of General Discussion (2006), avsnitt 39

²⁶ Høstmølingen 2008 s 85

²⁷ Day of General Discussion (2006), avsnitt 48 b.

flere ganger, ved at unødvendig møte mellom barnet og gjerningsmannen unngås, og ved at offerets identitet holdes skjult for utenforstående²⁸.

5 Hvilke krav stiller barnekonvensjonen til norsk rett og hvordan er kravene ivaretatt etter norsk intern rett?

5.1 Barnekonvensjonen artikkel 40

Artikkel 40 omhandler rettigheter for barn som beskyldes for, anklages for, eller finnes å ha begått en straffbar handling. Bestemmelsen gjelder altså all prosess fra og med mistanken oppstår, under hele etterforskningen, gjennom hele saksbehandlingen for domstolene, og til og med ved straffgjennomføringen. Rettighetene som angis i bestemmelsen er minsterettigheter for barn som er i konflikt med loven. FNs barnekomité anbefaler at ved gjennomføringen av bestemmelsen skal FNs regler og retningslinjer for unge lovovertridere brukes som norm²⁹. Disse er blant annet Generell Kommentar nr. 10, og De forente nasjoners minimumsregler for rettspleie i forhold til mindreårige (*Beijing-reglene*).

I det videre vil jeg innledningsvis først gi en oversikt over hvilke aspekter av de generelle prinsippene som er av spesiell betydning for tolkningen av artikkel 40. Deretter vil jeg behandle de utvalgte deler av bestemmelsen. Når jeg har valgt å ikke behandle regelen om kriminell lavalder, så er dette fordi regelen er uproblematisk i forhold til norsk lovgivning ved at den kriminelle lavalderen i Norge er forholdsvis høy (15 år).

²⁸ Day of General Discussion (2006), avsnitt 50

²⁹ UNICEF Sverige 2008 s. 416

5.1.1 De generelle prinsippene

De fire generelle prinsippene har som nevnt betydning for tolkningen av bestemmelsen. Jeg vil derfor kort redegjøre for sider ved de generelle prinsippene som barnekomiteen fremholder som spesielt viktig ved tolkningen av bestemmelsen.

Komiteen understreker viktigheten av at alle barn i konflikt med loven må få lik behandling av rettssystemet, uten å utsettes for diskriminering. Spesielt oppfordres statene til å unngå de facto diskriminering som kan være resultat av mangel på konsistens i rettssystemet. Som spesielt utsatte grupper nevnes barn av etnisk eller religiøs minoritet, og barn som gjentatte ganger har vært i konflikt med loven³⁰. Egnede virkemidler for å oppnå likhet er at personer som avgjør saker som angår barn får opplæring så vel som utarbeidelse av lover, og etablering av kompensasjon for den som blir utsatt for diskriminering.

Statene oppfordres også til å sikre at barn som har vært i konflikt med loven ikke blir utsatt for diskriminering når de senere skal utdanne seg eller skal ut i arbeidsmarkedet. Statene oppfordres derfor til å sørge for passende støtte til barn som skal reintegreres i samfunnet³¹.

Komiteen fremholder at hensynet til barnets beste taler for rehabilitering og gjenopprettende reaksjoner fremfor straffer som tar hensyn til gjengjeldelse³².

Også Beijing-reglene følger prinsippet om barnets beste; det kreves at medlemsstatene forsøker å fremme velferden for unge lovovertredere og deres familier (regel 1.1) og at systemet for unge lovovertredere skal fremheve ungdommens velbefinnende (regel 5.1), dessuten skal ungdommens velvære være en faktor når hans eller hennes sak skal vurderes (regel 12.1 (d)).

Barnets rett til å bli hørt innebærer også en rett til å slippe å uttale seg. Etter artikkel 40 kreves det at barnet umiddelbart får informasjon om hva det anklages for, at det har tilgang til juridisk og annen egnet bistand, og at det har rett til å være fullt delaktig i forhandlingene (med bistand av tolk dersom dette er nødvendig).

³⁰ General Comment No 10 avsnitt 6

³¹ General Comment No 10 avsnitt 7

³² General Comment No 10 avsnitt 10

Etter Beijing-reglene kreves det at forhandlingene skal gjennomføres *”in an atmosphere of understanding, which shall allow the juvenile to participate therein and to express herself or himself freely”*³³.

5.1.2 Artikkel 40 3. ledd –Et system særlig tilpasset barn?

Etter artikkel 40 3. ledd forplikter staten seg til å *”søke å fremme innføringen av lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold”*. Særlig skal staten fastsette en kriminell lavalder, og når det er hensiktsmessig og ønskelig, innføre tiltak for å ta seg av slike barn uten å gå til rettslige skritt.

I Generell Kommentar nr. 10 etterspør barnekomiteen at flere stater oppretter et eget straffesystem for barn. Systemet bør etter komiteens mening bygge på avledende og gjenopprettende tiltak³⁴.

I motsetning til en del andre land har ikke Norge et eget tilpasset system for barn, verken når barnet er i kontakt med politiet eller under behandlingen i domstolene. Når andre land, som for eksempel Storbritannia, har egne systemer for barn i straffeprosessen, så kan dette ifølge Mette Yvonne Larsen ha sammenheng med at den kriminelle lavalderen er lavere i mange andre land³⁵. Siden den kriminelle lavalderen i Norge er forholdsvis høy (15 år), kan det ha utviklet seg en holdning om at når en har nådd den kriminelle lavalder, så er en gammel nok til å delta i den vanlige straffeprosessen. Både politiavhør og rettsmøter kan imidlertid virke skremmende også på barn som har fylt 15 år. Barnet kan føle seg maktesløs i situasjonen fordi ”styrkeforholdet” mellom voksne og barn er så skjevt.

³³ Beijing-reglene regel 14.2

³⁴ General Comment No 10 avsnitt 3

³⁵ Høstmølingen (2008) s. 121

Det er ifølge barneombudet et uttalt mål at samfunnsstraff skal brukes i større utstrekning når lovovertrедeren er under 18 år³⁶. Samfunnsstraff kan bestå av samfunnstjeneste, program, individuelle samtaler, behandling, mekling i konfliktråd eller andre tiltak. Når jeg i denne sammenheng nevner alternativet mekling i konfliktråd menes altså mekling i konfliktråd som en form for samfunnsstraff, og ikke som et alternativ til påtale slik det også er anledning til etter loven. Samfunnsstraffen kan ha en gjenopprettende funksjon og den kan være godt egnet til å fremme barnets reintegrering slik at det påtar deg en konstruktiv rolle i samfunnet. Det finnes flere eksempler fra rettspraksis på at domstolen på grunn av domfeltes alder har reagert med samfunnsstraff. I Rt. 2004 s. 804 fant høyesterett at domfeltes alder tilsa bruk av samfunnsstraff. Saken gjaldt en 15 år gammel gutt som hadde deltatt i et fysisk angrep på en tilfeldig forbipasserende. Høyesteretts flertall uttalte at samfunnsstraff ville være den riktige reaksjon uavhengig av domfeltes utvikling etter at den straffbare handlingen ble begått³⁷. Rt. 2005 s. 1096 gjaldt en tiltalt som var under 18 år på gjerningstidspunktet da han begikk tre tilfeller av skadeverk og legemsfornærmelser mot asylsøkere. Handlingene var uprovosert. Høyesterett vurderte om det burde benyttes samfunnsstraff fordi tiltalte på gjerningstidspunktet var under 18 år³⁸. Retten kom i dette tilfellet til at det ikke burde anvendes samfunnsstraff fordi lovbruddet var utført under særdeles skjerpene omstendigheter. Muligens veide hensynet til den siktedes unge alder mindre fordi han var nærmere 18 år da handlingene ble utført.

Mekling som samfunnsstraff er ifølge UNICEF Sverige en reaksjon som er godt egnet til å vareta artikkel 40 (1)³⁹. Mekling kan bidra til å redusere de negative følgene av lovbruddet ved at den som er offer for lovbruddet gis mulighet til å bearbeide sine opplevelser. Videre bidrar meklingen til at gjerningspersonen påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet ved at hun eller han får økt innsikt i lovbruddets konsekvenser. Samfunnsstraff, også i form av mekling, benyttes i dag i stor grad som straffreaksjon overfor unge lovovertrедere. Justisminister Knut Storberget har uttalt at det bare unntaksvis

³⁶ http://www.barneombudet.no/temasider/kriminalitet/fakta_krim/unge_i_kon/

³⁷ Rt 2004 s. 804

³⁸ Rt 2005 s. 1096

³⁹ UNICEF Sverige 2008 s. 427

lar seg forsvare å sette barn i fengsel⁴⁰. Regjeringen har i 2006 lagt frem en stortingsmelding om alternative straffreaksjoner overfor unge lovbrutere, St.meld. Nr. 20 (2005-2006). I stortingsmeldingen skriver justisdepartementet at siden fengselsopphold kan ha svært negativ virkning på barn, og at den preventive effekten av fengselsstraff er liten, så bør det bare være anledning til å sette barn i fengsel når dette er nødvendig for å skjerme samfunnet⁴¹. I meldingen blir det lagt vekt på at de alternativene som allerede finnes til fengselsstraff må benyttes mer effektivt og at det må utvikles nye alternativer til fengselsstraff. Riksadvokaten har instruert påtalemyndigheten om å henvise flere saker til konfliktråd⁴².

5.1.3 Artikkel 40 nr. 1 Retten til å behandles med respekt og verdighet

Den norske oversettelsen av artikkel 40 første ledd har denne ordlyden:

Partene anerkjenner at ethvert barn som beskyldes for, anklages for, eller finnes å ha begått et straffbart forhold, har rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter og som tar hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets reintegrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet.

Barnets rett til å behandles med respekt og verdighet reflekterer den grunnleggende menneskeretten som er fastslått i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter⁴³ artikkel 1, som fastslår at alle mennesker er født frie og har samme verdi og samme rettigheter. Retten til respekt og verdighet skal ivaretas gjennom alle stadiene i straffeprosessen; fra den første kontakten med påtalemyndigheten og også gjennom eventuell straffgjennomføring.

⁴⁰ http://www.barneombudet.no/temasider/kriminalitet/fakta_krim/unge_i_kon/

⁴¹ St.meld. Nr. 20 (2005-2006) s. 3

⁴² http://www.barneombudet.no/temasider/kriminalitet/fakta_krim/unge_i_kon/

⁴³ Universal Declaration of Human Rights <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a1>

Prinsippet om at barnet skal bli behandlet på en måte som styrker dets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter er i overensstemmelse med fortalen til barnekonvensjonen sin idé om at barnet skal oppdras i pakt med idealene fastslått i De forente nasjoners pakt (dette er avtalen som etablerte de forente nasjoner). Prinsippet innebærer at behandling og utdanning av barn innenfor rettssystemet skal ha utvikling av respekt for menneskerettigheter for øye. At aktørene i rettssystemet viser respekt for barnets rettigheter og friheter er etter barnekomiteens mening svært viktig for at barnet skal utvikle respekt for andres rettigheter og friheter⁴⁴.

Etter prinsippet om at det skal tas hensyn til barnets alder, reintegrering og at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet, kreves det at personer som har med barnet å gjøre har kunnskap om barns utvikling, hva som har betydning for at barnet skal oppleve velvære, og former for vold mot barn⁴⁵.

For at barnet skal behandles med respekt og verdighet, er det en forutsetning at behandlingen av barnet har fullstendig fravær av vold, press og trusler⁴⁶.

Barnekomiteen erkjenner at offentlig sikkerhet er et akseptabelt hensyn i forhold til hvordan staten skal reagere på lovbrudd begått av mindreårige. Det vil si at det er akseptabelt at staten iverksetter tiltak overfor barnet som bare kan begrunnes ut fra hensyn til kriminalitetsbekjempelse. Komiteen gir i Generell Kommentar nr. 10 imidlertid uttrykk for at dette hensynet blir best ivaretatt ved at barnekonvensjonens prinsipper om barn i konflikt med loven respekteres fullt ut⁴⁷. Barnekomiteen vil derfor trolig ikke ha forståelse for at en stat begrunner *brudd* på prinsippene med hensynet til å verne samfunnet.

5.1.4 Artikkel 40 nr. 2 a og b i) Retten til fair trial

⁴⁴ General Comment No 10 avsnitt 13

⁴⁵ General Comment No 10 avsnitt 13

⁴⁶ Høstmølingen (2008) s. 121

⁴⁷ General Comment No 10 avsnitt 13

Av artikkel 40 nr. 2 a) fremgår retten til ikke å bli domfelt for et forhold som ikke var straffbart på gjerningstidspunktet. Dette er en del av retten til "fair trial" som også er nedfelt i EMK artikkel 7.

I General Comment nr. 10 nevnes i forbindelse med denne rettigheten at mange stater, også Norge, nylig har fått nye og strengere bestemmelser i straffelovgivningen for å motarbeide terrorisme. Barnekomiteen ber om at statene påser at dette ikke resulterer i tilbakevirkende eller utilsiktet strafforfølgelse av barn⁴⁸. Komiteen minner også om at barn ikke skal utsettes for strengere straffreaksjon enn det som var høyeste strafferamme da lovbruddet ble begått. Forbud mot tilbakevirkende kraft er nedfelt i grunnloven § 97, og er et prinsipp som er godt rotfestet i norsk rett. Jeg kan ikke se at det er holdepunkter for å tro at de nye bestemmelsene i straffeloven om terrorisme vil føre til tilbakevirkende eller utilsiktet strafforfølgelse mot barn, og temaet vil ikke bli nærmere utdypet her.

Etter artikkel 40 nr. 2 b) i) skal barnet anses uskyldig inntil det motsatte er bevist i henhold til loven. Denne retten er også nedfelt i EMK artikkel 6 nr. 2. Mette Yvonne Larsen nevner i denne sammenheng at barn stiller annerledes etter denne rettigheten enn voksne, ved at det må tas hensyn til at barn kan ha en tendens til å opptre påfallende eller mistenkelig i møte med politiet, for eksempel ved å flykte fra politiet eller ved å unnlate å møte opp hos politiet for avhør⁴⁹. Hun nevner også at dommere til en viss grad er fokusert på om en tiltalt "angrer". Barnet kan stille svakere ved at det ikke alltid forstår konsekvensene av sine handlinger, eller av andre grunner ikke klarer å vise anger. Denne typen adferd kan ikke tas til inntekt for at barnet er skyldig uten at dette kan bevises.

Hvis retten til å anses uskyldig inntil det motsatte er bevist skal respekteres til fulle kan det være betenkelig om retten kan ta det til inntekt for at siktede er skyldig dersom han nekter å forklare seg. Barnekomiteen har også uttrykt uro over lovgivning som gjør det mulig å tolke taushet som en erkjennelse av at en er skyldig⁵⁰. Etter strpl § 93 er det uttrykkelig bestemt i norsk rett at det kan bli ansett å tale mot siktede om han ikke forklarer seg i retten eller forklarer seg forbeholdent. Det generelle prinsippet om barnets rett til å uttale seg innebærer også en rett for barnet til å slippe å uttale seg. Regelen i

⁴⁸ General Comment No 10 avsnitt 41

⁴⁹ Hedlund (2008) s. 123

⁵⁰ UNICEF Sverige 2008 s. 422

straffeprosessloven § 93 kan i ytterste konsekvens innebære at barnets rett til å nekte å uttale seg blir brukt mot det.

5.1.5 Artikkel 40 nr. 2 b (iv) og Artikkel 40 nr. 2 b (ii) Retten til å delta effektivt i sin egen strafforfølgning

Etter artikkel 40 nr. 2 b (ii) har barnet rett til straks å underrettes om anklager mot seg og krav på juridisk eller annen egnet bistand. Dette gir sammenholdt med nr. 2 b (iv) uttrykk for barnets rett til å delta effektivt i sin egen strafforfølgning.

Retten til å underrettes innebærer, i tillegg til at barnet skal få vite hva det er anklaget for, at det har rett til å få informasjon om prosessen og hvilke straffer som kan være aktuelle⁵¹. Denne informasjonen skal gis på et språk som barnet forstår. Ifølge barnekomiteen innebærer dette både at informasjonen noen ganger må gis på et fremmed språk, men også at det kan være nødvendig med en ”oversettelse” av juridiske termer slik at barnet kan forstå den informasjonen det mottar⁵². Det er ifølge komiteen ikke nok at barnet får et skriftlig dokument når en muntlig forklaring kan være nødvendig. Myndighetene bør heller ikke overlate til barnets foreldre eller barnets forsvarer å ”oversette” informasjonen til barnet. Barnet skal videre ha muligheten til selv å føre vitner og motsi bevis som føres mot det.

Bestemmelsen må suppleres med Beijing-reglene. Etter Beijing-reglenes regel nr. 14 skal behandlingen av saken skje i en atmosfære og under forhold som ikke er skremmende for barnet. Ifølge Mette Yvonne Larsen innebærer dette et krav om at rettsalene må modereres og at rettshøringene må skje på en måte som gjør at barnet kan forklare seg i en avslappet og ikke-fiendtlig atmosfære⁵³.

I 1999 ble Storbritannia dømt i den europeiske menneskerettighetsdomstol for å ha krenket to unge gutters rett til å delta effektivt i sin egen strafforfølgning⁵⁴. Guttene ble i

⁵¹ Hedlund (2008) s. 123

⁵² General Comment No. 10 avsnitt 47

⁵³ Hedlund (2008) s. 123-124

⁵⁴ T mot Storbritannia og V mot Storbritannia (1999)

britiske domstoler dømt for drapet på toåringen James Bulger. Guttene var bare ti år da drapet fant sted. Etter EMK artikkel 6 nr. 1 (retten til "fair trial") kreves det ifølge EMD at *"a child charged with an offence is dealt with in a manner which takes full account of his age, level of maturity and intellectual and emotional capacities, and that steps are taken to promote his ability to understand and participate in the proceedings"*⁵⁵. Dette kravet var brutt ved at ritualene og den formelle atmosfæren i domstolen satte barna ute av stand til å delta effektivt i prosessen. EMD viste særlig til at plassen de tiltalte var anvist til å sitte i rettssalen var hevet et nivå over resten av rettssalen, noe som må ha vært spesielt ubekvemt for barna og at saken var bredt dekket av media. Selv om det var iverksatt visse tiltak for å fremme barnas forståelse av saken, for eksempel at prosedyren ble forklart for barna, at de fikk anledning til å besøke rettssalen på forhånd og at forklaringene ble delt i kortere deler for å unngå å slite ut barna, så hadde britiske myndigheter ifølge domstolen ikke tatt tilstrekkelig hensyn til de siktedes unge alder og modenhet.

Når det gjelder barnets rett til juridisk eller annen egnet bistand, forutsetter barnekomiteen at denne skal være gratis⁵⁶.

Retten til å bidra effektivt til sitt eget forsvar ivaretas av forskjellige bestemmelser i straffeprosessloven. Retten til å føre motbevis fremgår av blant annet strpl §§ 92 og 291, og etter strpl § 94 har siktede krav på forsvarer. Disse bestemmelsene gjelder for barn i samme utstrekning som for voksne. Det stilles imidlertid ingen krav i lovgivningen til at informasjon som gis til barnet skal være formulert på en måte som er lett for barn å forstå.

Etter strpl § 96 har den siktede krav på forsvarer på det offentlige bekostning i de saker det skal avholdes hovedforhandling. Det er imidlertid flere unntak fra dette utgangspunktet. Man har blant annet ikke krav på forsvarer i saker etter veitrafikkloven og i saker som fremmes for retten på grunn av manglende vedtakelse av forelegg, jf strpl § 96. Ifølge tall fra statistisk sentralbyrå så er det en stor andel av de straffreaksjonene som blir tildelt barn som er en reaksjon på brudd på veitrafikkloven⁵⁷. Manglende vedtakelse av

⁵⁵ T mot Storbritannia avsnitt 84

⁵⁶ General Comment No. 10 avsnitt 49

⁵⁷ http://www.barneombudet.no/temasider/kriminalitet/fakta_krim/unge_i_kon/

forelegg er også praktisk i forhold til unge lovbytere, for eksempel for besittelse av mindre mengder narkotika⁵⁸. I disse sakene vil en i utgangspunktet ikke ha krav på offentlig forsvarer. Dersom det foreligger særlige grunner, kan det likevel oppnevnes forsvarer (§ 100 andre ledd). ”Særlige grunner” må imidlertid være noe mer enn at tiltalte er ung⁵⁹. Norsk rett tilfredsstiller derfor muligens ikke barnekonvensjonens krav på dette punktet. Siden konvensjonen er inkorporert i norsk rett, vil en kunne påberope seg artikkel 40 til støtte for at det skal oppnevnes forsvarer. Etter hva jeg har fått opplyst, vil det i praksis ofte oppnevnes forsvarer for siktede som er under 18 år⁶⁰. I NOU 2008:15 foreslås det å lovfeste en regel om at alle barn som risikerer ubetinget fengselsstraff skal ha rett til at det oppnevnes forsvarer⁶¹. Jeg er enig i at det bør lovfestes en regel om at barnet har ubetinget krav på forsvarer, siden det etter barnekonvensjonen artikkel 4 kreves at staten skal treffe alle egnede lovgivningsmessige tiltak for å gjennomføre de rettigheter som fremgår av barnekonvensjonen. Det er også uheldig at det er *praktiseringen* av bestemmelsen som skal være avgjørende for om barnekonvensjonens krav er oppfylt eller ikke. Når en slik regel eventuelt lovfestes mener jeg imidlertid at det ikke bør stilles vilkår om at barnet risikerer ubetinget fengselsstraff. Om den reaksjonen som barnet risikerer er ubetinget fengselsstraff eller ikke er ikke relevant i forhold til barnekonvensjonen, og også andre reaksjoner enn ubetinget fengsel kan være svært alvorlige for barn.

5.1.6 Artikkel 40 nr. 2 b iii) Retten til prosess uten forsinkelse

Retten til prosess uten forsinkelse går lenger etter barnekonvensjonen enn den tilsvarende rettighet etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Ordlyden i den autentiske teksten i BK er ”without delay”, mens ordlyden etter SP artikkel 14 (3) c er ”without undue delay”.

⁵⁸ Høstmølingen (2008) s. 122

⁵⁹ Høstmølingen (2008) s. 122

⁶⁰ Stine Laier Nybø (samtale)

⁶¹ NOU 2008:15 Kapittel 5.2.3.3.4

For barn er det viktig at tidsrommet mellom den begåtte handlingen og reaksjonen på denne ikke blir for langt. Hvis det går for lang tid risikerer en at reaksjonen mister sin positive pedagogiske virkning, og at barnet kan bli utsatt for mer stigmatisering enn nødvendig⁶². Barnekomiteen anbefaler at statene utarbeider egne tidsfrister for barn, og at disse er vesentlig kortere enn de som gjelder for voksne⁶³.

Etter straffeprosesslovens bestemmelser stilles det strengere krav enn ellers med sikte på å få saken ferdigbehandlet så raskt som mulig når det er barn som er mistenkt eller siktet. For det første finnes det egne regler for avgjørelse av tiltale spørsmålet etter strpl § 249, hvor det fremgår at tiltale spørsmålet som utgangspunkt skal være avgjort innen seks uker etter at vedkommende ble å anse som mistenkt i saken.

Når det gjelder hovedforhandlingen, fremgår det av strpl § 275 at denne i utgangspunktet skal være påbegynt innen seks uker fra saken kom inn for tingretten og innen åtte uker fra anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling i lagmannsretten når den siktede var under 18 år da lovbruddet ble begått. Hvis "særlige forhold" tilsier det, så er det åpnet for at disse fristene kan overskrides. Det kan derfor settes spørsmålstegn ved om norsk rett er i overensstemmelse med barnekonvensjonen på dette området. Som "særlige forhold" nevnes i bestemmelsens forarbeider situasjonen at saken må utsettes en kort periode for å forhindre aktor- eller forsvarerbytte⁶⁴. Høyesterett har slått fast at også rettsferie er et særlig forhold som kan tillate fristoversittelse⁶⁵. Etter min mening må det være forsvarlig at saken utsettes for en kort periode for å unngå at en må skifte aktor eller forsvarer. Hvis en blir nødt til å sette inn ny aktor eller ny forsvarer så er dette et forhold som i seg selv vil føre til at saken kan ta lengre tid. Jeg har mer betenkeligheter med at det aksepteres at fristene oversittes på grunn av rettsferie. Det vil i stor grad være opp til tilfeldighetene hvilke barn som rammes av dette. Hvis domstolene skal tilfredsstillе barnekonvensjonens krav bør en strekke seg langt for å legge til rette for at saker der barn er siktet får prioritet i tiden før og etter rettsferien.

⁶² General Comment No. 10 avsnitt 51

⁶³ General Comment No. 10 avsnitt 52

⁶⁴ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 137

⁶⁵ Rt. 2004 s. 1158

Formatted: Norwegian, Bokmål (Norway)

Formatted: Norwegian, Bokmål (Norway)

Videre vil jeg påpeke at når barn sitter i varetekt gjelder de samme fristene som for voksne som sitter i varetekt jf. § 275 andre ledd. For barn gjelder samme frist enten de holdes i varetekt eller ikke. Siden varetektsfengsling er særlig inngripende for barn er det mulig at det burde gjelde en ennå kortere tidsfrist for når hovedforhandling skal avholdes når barnet er i varetekt.

5.1.7 Artikkel 40 b nr. V Retten til overprøving

Etter artikkel 40 b nr. v har barnet rett til å få prøvet saken sin for høyere domstol. Bestemmelsen tilsvarer retten til anke etter SP art 15 femte ledd. Barnekomiteen understreker i General Comment No 10 at retten til anke ikke må begrenses til bare å gjelde mer alvorlige lovbrudd⁶⁶.

Etter norsk rett er det vidtrekkende begrensninger i retten til anke. Bare når det overtrådte straffebudet har en øvre strafferamme på seks år eller mer har en direkte prøvelsesrett etter strpl § 321 tredje ledd. Barnekomiteen uttrykker bekymring for at flere stater har reservert seg mot bestemmelsen på grunn av begrensninger i retten til anke⁶⁷. Norge har ikke reservert seg mot bestemmelsen, men har likevel tilsvarende begrensninger som stater som har valgt å reservere seg. Etter min mening burde dette gi norske myndigheter sterk oppfordring til å innrette seg etter barnekonvensjonen når det gjelder barnets rett til anke.

5.1.8 Artikkel 40 b nr. VI Retten til tolk

Av artikkel 40 b nr. VI fremgår det at barnet har rett til tolk på det offentlige bekostning når det ikke snakker eller forstår det språk som er brukt i behandlingen av saken. Retten gjelder på alle trinn i saksbehandlingen; både under avhør, i møte med forsvareren og under

⁶⁶ General Comment No. 10 avsnitt 60

⁶⁷ General Comment No 10 avsnitt 61

rettsprosessen⁶⁸. Retten til tolk gjelder ikke bare for fremmedspråklige barn, men også for barn med funksjonshemninger som gjør tolk nødvendig, for eksempel hørselshemninger⁶⁹.

Retten til tolk fremgår i norsk rett av domstolloven §§ 135 til 138. Etter dl § 135 skal det oppnevnes tolk når en som ikke kan norsk skal ta del i forhandlingen. Etter dl § 137 kan det oppnevnes tolk for en som er døv eller stum. Norsk rett oppfyller etter dette barnekonvensjonens krav når det gjelder retten til tolk.

5.1.9 Artikkel 40 b nr. VII Retten til privatliv

Av barnekonvensjonen artikkel 16 fremgår det at barn har krav på privatliv. Retten til full beskyttelse av privatliv under saksgangen gjenspeiler retten til privatliv som er gitt i artikkel 16. Et grunnleggende formål med artikkel 16 er å verne barn mot overgrep fra myndighetene for eksempel ved å regulere bruken av etterforskningsteknikker som telefonavlytting og ransaking av hjem⁷⁰. Når retten til privatliv er inntatt også i artikkel 37, så er dette til påminnelse om at retten også gjelder fullt ut når barnet er aktør i straffeprosessen. Barnets behov for å få beskyttelse av privatlivet øker også når barnet er mistenkt, siktet eller domfelt for en straffbar handling.

Det finnes ingen bestemmelse i grunnloven som uttrykkelig beskytter retten til privatliv, men det ulovfestede legalitetsprinsippet setter skranker for myndighetene ved at det kreves lovgrunnlag for inngrep.

Barnet har etter bestemmelsen krav på at det ikke blir publisert informasjon som kan føre til at barnets identitet blir kjent. Før å oppnå denne beskyttelsen må statene vedta lovgivning som gir hjemmel for sanksjoner mot journalister som ikke respekterer barns privatliv⁷¹. Dette er nødvendig for at barnet ikke skal utsettes for stigmatisering, og fordi barnet ellers kan få vanskeligheter med å skaffe utdanning, arbeid og husrom. At

⁶⁸ Høstmælingen (2008) s. 123

⁶⁹ General Comment No 10 avsnitt 63

⁷⁰ Høstmælingen (2008) s. 111

⁷¹ General Comment No 10 avsnitt 64

informasjon om barnet blir offentliggjort kan også i verste fall gå ut over barnets sikkerhet. FNs barnekomité har hatt en egen General Discussion Day om mediedekning av barn, ”The Child and the Media”⁷². Her uttrykkes det bekymring for mediedekningen av barn.

Bestemmelsen innebærer også at rettssaker hvor barn er siktet som hovedregel skal gå for lukkede dører. Dersom saken unntaksvis skal gå for åpne dører, krever barnekomiteen at dette skal skje ved skriftlig avgjørelse fra retten og at avgjørelsen skal være gjenstand for anke⁷³.

Etter norsk lovgivning er hovedregelen at alle saker skal føres for åpne dører. Etter domstoloven § 125 bokstav d kan det besluttes at saken skal holdes for lukkede dører når en siktet er under 18 år. Dette er ikke tilstrekkelig til å oppfylle barnekonvensjonens krav. Ifølge barnekomiteen kreves det som nevnt at hovedregelen skal være at saken føres for lukkede dører når siktede er under 18 år. Videre kreves det at beslutning om å føre saken for åpne dører skal skje ved skriftlig avgjørelse som barnet kan anke. Etter dl § 125 er utgangspunktet at saken skal føres for åpne dører, og hvis saken skal føres for lukkede dører så skal dette skje ved kjennelse som kan påankes.

Retten til privatliv innebærer videre at barnets rulleblad må holdes konfidensielt. Barnekomiteen anbefaler at anmerkninger for handlinger som ble begått før barnet fylte atten år, skal fjernes fra rullebladet etter fylte atten år⁷⁴.

I Norge har vi heller ingen regler om at straffbare handlinger som er begått før barnet fylte 18 år skal fjernes fra strafferegisteret.

5.2 Barnekonvensjonen artikkel 37 og Beijing-reglene

⁷² Day of General Discussion 1996 *The Child and the Media*

⁷³ General Comment No 10 avsnitt 65

⁷⁴ General Comment No 10 avsnitt 66

Artikkel 37 er nært beslektet med barnekonvensjonen artikkel 40. Bestemmelsen forbyr tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Videre forbyr den bruk av dødsstraff og livsvarig fengsel uten mulighet for løslatelse for handlinger som er begått før gjerningspersonen fylte 18 år. Bokstavene b) til d) omhandler barnets rettigheter når det er under frihetsberøvelse. Artikkel 37 b) forbyr ulovlig eller vilkårlig frihetsberøvelse. Videre innebærer den en forpliktelse for statene til bare å bruke pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av barn som en siste utvei, og for kortest mulig tidsrom. Etter bokstav c) skal barn som er berøvet friheten behandles med menneskelighet og respekt for menneskets iboende verdighet, og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder. Etter bokstav d) har barn rett til juridisk og annen egnet bistand, rett til å få prøvet lovligheten av frihetsberøvelsen, og til å få en rask avgjørelse av en slik sak.

5.2.1 Tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling

Etter artikkel 37 bokstav a) skal statene sikre at *”intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”*. I det følgende vil jeg først redegjøre for konvensjonens forbud mot tortur og annen grusom, umenneskelig, eller nedverdiggende behandling eller straff, deretter skal jeg behandle spørsmålet om forbudet er tilstrekkelig ivare tatt etter norsk rett.

5.2.1.1 Tolkning av begrepet ”tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”

Forbudet mot tortur, grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling finnes også i EMK artikkel 3 og SP artikkel 7. Barnekonvensjonens bestemmelse er basert på SP artikkel 7. Da SP artikkel 7 ble utarbeidet foretrakk en å bruke ordlyden *”No one shall be subjected to ...”* fremfor *”[i]t shall be unlawfull to subject ...”* for å utforme bestemmelsen som en

rettighet for individet fremfor som en forpliktelse for staten⁷⁵. Samme formulering er valgt i barnekonvensjonen artikkel 37 ("no child shall be subjected to...").

Tolkningen av SP artikkel 7 har betydning for tolkningen av BK artikkel 37. Ifølge Lucy Smith bør imidlertid reglene i barnekonvensjonen tolkes strengere enn tilsvarende rettigheter for voksne fordi det er barn som gis rettighetene⁷⁶. Grensene for umenneskelig behandling kan for eksempel være andre i forhold til barn enn i forhold til voksne. Uttrykket "tortur" omfatter både psykisk og fysisk tortur. Begrepet tortur blir i UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment artikkel 1 definert slik:

*"[A]ny act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions."*⁷⁷

Formatted: English (United States)

I Generell Kommentar for SP artikkel 7, som også har betydning for tolkningen av barnekonvensjonen, fremgår at staten er forpliktet til å gi beskyttelse mot tortur ikke bare fra personer som handler i egenskap av å være offentlig ansatt, men også fra offentlig ansatte som handler utover sin stilling, og fra privatpersoner⁷⁸. Statene er etter dette forpliktet ikke bare til å ha lovgivning som forbyr tortur, men også til å ha effektive mekanismer for håndheving hvis forbudet brytes av offentlig ansatte eller privatpersoner. Det må finnes muligheter for å klage inn tilfeller av tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling, og å få klagen behandlet. Statene må forby

⁷⁵ Detrick (1999) s. 622

⁷⁶ Smith (2006), jf. Høstmølingen 2008 s. 124

⁷⁷ Detrick (1999) s. 622

⁷⁸ Detrick (1999) s. 624

at det føres bevis i domstolene som er fremskaffet ved bruk av tortur. Videre innebærer forbudet mot tortur at statene forplikter seg til å ikke sende barn i retur til andre land der de risikerer å bli utsatt for tortur⁷⁹.

Barnekonvensjonen artikkel 37 har linjer til artikkel 19 som regulerer barnets rett til å bli beskyttet mot vold, misbruk og vanskjøtsel. Retten gjelder også når barnet blir tatt vare på av andre enn foreldrene, slik som er tilfellet når barnet er frihetsberøvet.

5.2.1.2 Blir forbudet mot tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff tilstrekkelig ivaretatt etter norsk rett?

I norsk rett er tortur straffbart etter straffeloven § 117a som ble tilføyd straffeloven i 2004. Bestemmelsen gjelder bare handlinger begått av offentlige tjenestemenn eller etter oppfordring fra eller samtykke fra offentlig tjenestemann. Straffelovens øvrige bestemmelser gir likevel barn vern mot tortur foretatt av privatpersoner.

Ifølge Amnesty er likevel tortur et problem også i Norge. Amnesty viser blant annet til at isolasjon benyttes i større utstrekning i Norge enn i de fleste andre europeiske land⁸⁰. Norge er også blitt kritisert av Europarådets torturkomité på dette punktet. I straffeprosessloven finnes som nevnt egne frister for hvor lenge barn kan holdes i isolasjon. Det er fastsatt en absolutt lengstetid for isolasjon på 8 uker jf. strpl § 186a. Muligens er åtte ukers sammenhengende isolasjon en så stor påkjenning for et barn at det er i strid med barnekonvensjonen. Det er blitt foreslått forbud mot fullstendig isolasjon av barn⁸¹. Jeg vil behandle de norske reglene om isolasjon av mindreårige mer inngående i kapittel 5.2.3.2.

5.2.2 Artikkel 37 bokstav b

⁷⁹ Detrick (1999) s. 624

⁸⁰ <http://www.amnesty.no/mot-tortur.nsf/9512a85762bbc170c1256756004ab5b2/2691862ddfa1af3cc125697e003cc4fd?OpenDocument>

⁸¹ Norges fjerde rapport til FNs komité for barnets rettigheter s. 177

Etter artikkel 37 bokstav b skal intet barn vilkårlig eller ulovlig berøves sin frihet.

Pågrepelse, frihetsberøvelse eller fengsling av barn skal bare skje på lovlig måte, og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom.

I det følgende vil jeg først redegjøre for hvordan artikkel 37 bokstav b skal tolkes. Videre vil jeg behandle spørsmålet om barnekonvensjonens krav etter denne bestemmelsen er tilstrekkelig ivaretatt etter norsk rett.

5.2.2.1 Tolkning av artikkel 37 bokstav b

Forbudet mot ulovlig frihetsberøvelse og kravet om at pågrepelse, frihetsberøvelse og fengsling av barn bare må skje på lovlig måte har sin opprinnelse fra SP artikkel 9⁸² hvor det blant annet fremgår at ingen må utsettes for ulovlig eller vilkårlig frihetsberøvelse. Ifølge barnekomiteen gjelder bestemmelsen for alle typer frihetsberøvelse, også offentlig eller privat plassering når barnet ikke har lov til å forlate plasseringsstedet⁸³.

Barnekonvensjonen går lengre enn SP ved at det etter barnekonvensjonen også kreves at frihetsberøvelse skal være siste utvei.

Ved tolkningen av bestemmelsen er det begrepet ”siste utvei” som er interessant å undersøke nærmere. At frihetsberøvelse bare kan benyttes som en siste utvei har for det første den betydning at pågrepelse, fengsling og annen frihetsberøvelse bare kan benyttes mot barn i de tilfeller det ikke finnes alternative løsninger. Videre har det vært diskutert om lovbruddets grovhet skal tas med i vurderingen av om frihetsberøvelse må anses som siste utvei. I det følgende vil jeg først behandle spørsmålet om hva som ligger i kravet om at det ikke må foreligge alternative tiltak, deretter vil jeg behandle spørsmålet om lovbruddets grovhet skal tas med i vurderingen av om frihetsberøvelse er siste utvei.

5.2.2.1.1 Alternative tiltak

⁸² Detrick (1999) s. 629

⁸³ Detrick (1999) s. 629

Begrepet "siste utvei" må innebære at pågripelse, frihetsberøvelse og fengsling ikke kan benyttes overfor barn i de tilfeller det finnes alternative løsninger. Også etter Beijing-reglens regel 13.2 skal alternativer til varetektsfengsling benyttes når dette er mulig. Som alternativer til varetekt nevnes her nøye overvåking, plassering i familie eller i utdanningsinstitusjon. I kommentaren til regel nr. 13 vises det til faren for at barn som varetektsfengsles blir utsatt for såkalt kriminalisering, dette kan skje ved at barnet "verves" inn i kriminelle miljøer ved at det skaffer seg kontakter i fengselet, eller ved at livet i fengselsinstitusjon gjør det vanskelig å tilpasse seg livet utenfor murene når frihetsberøvelsen opphører.

Kravet om at det ikke må finnes alternative tiltak som kan brukes i stedet for frihetsberøvelse innebærer i det minste en forpliktelse til å vurdere om det *finnes* alternative tiltak som er egnet til å fungere i stedet for frihetsberøvelse.

Vurderingstemaet for om et alternativt tiltak er egnet må være om tiltaket tilgodeser formålet med pågripelsen/frihetsberøvelsen/fengslingen. Barnekomiteen aksepterer som legitime formål for varetektsfengsling behovet for å sikre at barnet møter for retten eller at barnet er en umiddelbar fare for seg selv eller andre⁸⁴. Ettersom barnekomiteen aksepterer at det er et legitimt formål å sikre at barnet møter i retten, mener jeg at det ut fra en "mer til det mindre" slutning muligens også må aksepteres at barn varetektsfengsles for å unngå bevisforspillelse. Varetekt begrunnes i praksis ofte med at bevis i saken ellers kan forspilles.

Plikten til å vurdere alternative tiltak til frihetsberøvelse, pågripelse og fengsling, innebærer nødvendigvis at statene også har en plikt til å sørge for at slike tiltak faktisk finnes. Det blir derfor nødvendig å vurdere hvor vidtgående forpliktelsen til å opprette alternative tiltak er.

Artikkel 37 b) må leses i sammenheng med artikkel 4 hvor det fremgår at statene skal "treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon". Artikkel 37 b) faller ikke inn under ressursforbeholdet i bestemmelsens andre punktum.

⁸⁴ General Comment No 10 avsnitt 80

Når en skal vurdere hvor vidtgående plikten til å vurdere alternative tiltak er, må en videre ta hensyn til at barnekonvensjonen ikke oppstiller noe forbud mot pågripelse, frihetsberøvelse og fengsling. Dermed kan en ikke utlede en plikt til å opprette alternative tiltak for enhver situasjon hvor frihetsberøvelse av en mindreårig kan bli aktuelt.

Ifølge Ingunn Fornes vil statens forpliktelse til å opprette alternative tiltak antakelig bli sterkere der det finnes en gruppe mindreårige som er særlig utsatt for varetektfengsling. Dette er tilfellet for unge asylsøkere fordi faren for unndragelse for disse barna normalt blir ansett som ekstra stor⁸⁵.

Til sist må man se hen til kravet om at frihetsberøvelse skal skje ”for et kortest mulig tidsrom” når en vurderer statenes forpliktelse til å opprette alternative tiltak. Statene må ifølge Ingunn Fornes innrømmes en viss tid til å iverksette alternative tiltak. Når et barn pågripes og settes i varetekt må det tillates at det brukes en viss tid på å vurdere hva som er det beste alternative tiltaket, og at det gis tid til å forberede mottakelse av barnet ved en eventuell plassering⁸⁶. Dette synet støttes av barnekomiteens General Comment No 10, hvor det fremgår at når barnet først er plassert i varetekt, skal det løslates så fort som mulig, og det kan gis betingelser for løslatelse⁸⁷.

5.2.2.1.2 Lovbruddets grovhet

Ifølge barnekomiteen har uttrykket ”as a last resort” ofte blitt forstått av konvensjonsstatene slik at en har lagt til grunn at pågripelse, frihetsberøvelse og fengsling bare kan anvendes som reaksjon på lovbrudd av en viss alvorlighetsgrad. I forbindelse med Pakistans rapport til komiteen la barnekomiteen til grunn at lovbruddets alvorlighet ikke skal tas med i vurderingen av om frihetsberøvelse er siste utvei. Komiteen uttalte her: ”[T]he expression ”as a last resort” in Article 37 of the Convention was often misunderstood as referring to children guilty of serious crimes; in fact, it meant that prison could be resorted to only if there was no other way of giving the child the protection it

⁸⁵ Fornes (2004) s. 88

⁸⁶ Fornes (2004) s. 89

⁸⁷ General Comment No 10 avsnitt 81

needed”⁸⁸. Etter Beijing-reglene stilles det krav til at lovbruddet skal være av en viss alvorlighetsgrad for at frihetsberøvelse skal kunne benyttes jf. regel 17.1 (c) hvor det heter ”*Deprivation of personal liberty shall not be imposed unless the juvenile is adjudicated of a serious act involving violence against another person or of persistence in committing other serious offences and unless there is no other appropriate response*”. Ifølge Ingunn Fornes taler dette for at lovbruddets grovhet må tas med i vurderingen av om frihetsberøvelse av den mindreårige er ”siste utvei”⁸⁹. Hvis en ser på ordlyden isolert i regel 17.1 (c) så gir den etter min mening støtte for at det i tillegg til at det kreves at det ikke må finnes noe adekvat alternativ til frihetsberøvelse, kreves det også som et *tilleggsvilkår* at lovbruddet må være av en viss grovhet, jf. ordlyden ”and unless there is no other appropriate response” (min understrekning). Beijing-reglene støtter etter min mening derfor de nevnte uttalelsene til barnekomiteen. Også hensynet til barnets beste kan tale for at det stilles som vilkår at lovbruddet er av en viss grovhet. Barnet får ikke mindre beskyttelse ved at dette oppstilles som tilleggsvilkår for frihetsberøvelse. En må likevel være oppmerksom på at frihetsberøvelse ikke blir mer til barnets beste selv om saken gjelder et alvorlig lovbrudd. Tanken bak vilkåret om at lovbruddet må være av en viss alvorlighetsgrad er antakelig at hensynet til kriminalitetsbekjempelse i disse tilfellene veier tyngre enn i mindre alvorlige saker.

Hvis en legger til grunn at det også stilles som vilkår for frihetsberøvelse at lovbruddet må være av en viss alvorlighetsgrad så blir det nødvendig å vurdere hvor alvorlig et lovbrudd må være før frihetsberøvelse kan tillates.

Beijing-reglene regel 17.1 (c) kan gi en viss veiledning. Det kreves etter bestemmelsen at forbrytelsen enten innebærer vold mot person eller at barnet er skyldig i gjentatte alvorlige forbrytelser jf. ordlyden ”*Deprivation of personal liberty shall not be imposed unless the juvenile is adjudicated of a serious act involving violence against another person or of persistence in committing other serious offences*”.

⁸⁸ Implementation Handbook (1998), s. 496 if. Fornes (2004) s. 85

⁸⁹ Fornes (2004) s. 85

5.2.2.2 Er kravene etter artikkel 37 bokstav b tilstrekkelig ivaretatt etter norsk rett?

Jeg behandler først de norske reglene om varetekt, deretter reglene om fengselsstraff.

Varetekt er et av tvangsmidlene som behandles under fjerde del av straffeprosessloven. Etter strpl § 170a kan tvangsmidler bare brukes når det er tilstrekkelig grunn til det, og når det etter sakens art og forholdene ellers ikke vil være et uforholdsmessig inngrep. Dette er det såkalte forholdsmessighetsprinsippet. Varetektsfengsling kan videre bare skje hvis ikke formålet med varetektsfengsling blir oppfylt ved andre tiltak, jf. strpl § 184 (2).

Straffeprosessloven har også en bestemmelse som innskrenker statens adgang til å iverksette varetekt mot mindreårige ytterligere. Etter straffeprosessloven § 174 bør ikke personer som er under 18 år pågripes hvis dette ikke er særlig påkrevd. For å vurdere om vilkårene for varetekt etter straffeprosessloven er strenge nok til å ivareta barnekonvensjonens krav, vil jeg i det videre foreta en tolkning av disse bestemmelsene.

Det første spørsmålet jeg vil vurdere er hva som ligger i begrepet ”særlig påkrevd” jf. strpl § 174. Umiddelbart gir bestemmelsens ordlyd etter min mening anvisning om en streng norm. Ordet ”særlig” tyder på at det må foreligge en spesiell situasjon. Ordet gir anvisning om at det ikke kan være hovedregelen at personer under 18 år settes i varetekt. Ordet ”påkrevd” har etter min mening den språklige forståelsen at det kreves en viss nødvendighet for at varetektsfengsling kan skje. Ordlyden taler derfor etter min mening for at det etter bestemmelsen er svært snever adgang til å varetektsfengsle mindreårige. I bestemmelsens forarbeider sies det ingen ting om hvordan begrepet skal tolkes. Heller ikke i rettspraksis er det mye å finne om tolkningen av begrepet. I Rt 2004 s. 1655⁹⁰ ga imidlertid høyesteretts kjæremålsutvalg en generell uttalelse om forholdet mellom barnekonvensjonen artikkel 37 b) og strpl § 174;

”Etter konvensjonens artikkel 37 bokstav b skal intet barn vilkårlig eller ulovlig berøves sin frihet. Pågripelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal bare skje på lovlig måte, og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Denne forpliktelsen

⁹⁰ Rt 2004 s. 1655

er i straffeprosessloven ivaretatt gjennom § 174, jf. § 184, om at personer under 18 år ikke bør varetektsfengsles med mindre det er særlig påkrevd. Lovgivningen inneholder således ikke forbud mot varetektsfengsling av barn, men domstolene må vektlegge alder. Paragraf 174 gir også føringer for forholdsmessighetsvurderingen etter § 170a slik at kravene til begrunnelse for fengslingen skjerpes.”

Høyesterett forstår § 174 slik at den både krever at domstolen skal ta hensyn til at den siktede er ung, og at det kreves sterkere begrunnelse for at et barn skal varetektsfengsles enn det som kreves for en voksen. Den nevnte uttalelsen fra høyesterett ble gjentatt i RG 2007 s. 160 som gjaldt varetektsfengsling av en 16 år gammel utenlandsk borger. Lagmannsretten sier videre at det må være sterkt behov for varetektsfengsling, og at det må vurderes om det finnes alternativer til varetektsfengsling. Retten fant at behovet for varetektsfengsling var sterkt på grunn av sakens alvor, og fordi den anså faren for unndragelse som stor. Det var i saken vurdert alternativer til varetektsfengsling, og det var ingen andre plasseringsmuligheter for siktede, retten fant derfor at varetektsfengsling av gutten ikke stred mot barnekonvensjonen. En forutsetning var imidlertid at barnevernstjenesten skulle undersøke mulighetene for alternativ plassering, og at påtalemyndigheten skulle følge dette opp. Det er etter min mening interessant at retten uttaler: *”Lagmannsretten må på denne bakgrunn legge til grunn at varetektsfengsling er eneste utvei”*. Retten viser at den anerkjenner ”eneste utvei” som et materielt vilkår for varetektsfengsling. Når retten på samme tid forutsetter at strpl § 174 ivaretar Norges forpliktelse etter barnekonvensjonen artikkel 37 b), gir dette etter min mening anvisning om at man i vurderingen av hva som er ”særlig påkrevd” må foreta de samme vurderinger som følger av artikkel 37 b).

Også bestemmelsens sammenheng med de øvrige bestemmelsene om varetekt taler for at § 174 gir en meget streng norm for varetektsfengsling av mindreårige. De materielle vilkårene for varetektsfengsling etter straffeprosessloven er forholdsvis strenge, også når det gjelder varetektsfengsling av voksne. Når § 174 stiller enda strengere krav for varetektsfengsling av mindreårige, tilsier dette i seg selv at begrepet ”særlig påkrevd” er et svært strengt vilkår.

I tillegg til at det etter barnekonvensjonen artikkel 37 b) og straffeprosessloven § 174 kreves at det vurderes alternativer til varetektsfengsling, følger det av straffeprosessloven § 184 2. ledd at varetektsfengsling bare kan skje når formålet med varetekt ikke blir oppfylt av andre tiltak. Jeg vil nå se nærmere på hvilke muligheter det etter norsk rett er for å vurdere alternative tiltak til varetektsfengsling. Det følger også av strpl § 184 andre ledd at varetekt bare kan besluttes dersom formålene med varetekt ikke kan oppnås ved alternative tiltak.

De alternative tiltakene til varetektsfengsling som er aktuelle etter straffeprosessloven, fremgår av strpl § 188. Her nevnes forføyning etter § 181, sikkerhetsstillelse, plassering i institusjon eller kommunal boenhet, og plassering i fagenhet for tvungen omsorg.

For unge lovovertredere synes alternativet plassering i institusjon eller kommunal boenhet mest aktuelt. Når slik plassering skal skje, skjer dette etter barnevernloven⁹¹. Plassering kan imidlertid bare skje etter samtykke fra institusjonen eller kommunen. Domstolen har altså ingen hjemmel til å på egen hånd beslutte at plassering skal benyttes i stedet for varetekt. For at institusjonen/kommunen skal gi samtykke til plasseringen, er det en forutsetning at det er hjemmel for plasseringen etter barnevernloven⁹². Felles for alle tiltak som har hjemmel i barnevernloven er at tiltaket må anses å være til barnets beste for at det skal kunne iverksettes.

Etter bvl. § 4-24 kan barn plasseres og tilbakeholdes i institusjon uten eget samtykke hvis det har vist ”*alvorlige adferdsvansker ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet, ved vedvarende misbruk av rusmidler eller på annen måte*”. Formålet med plasseringen må være observasjon, undersøkelse eller korttidsbehandling. Plasseringen kan heller ikke fastsettes for mer enn fire uker hvis ikke barnet eller den som har foreldreansvar for det samtykker. Av bestemmelsens fjerde ledd fremgår det videre at vedtak om plassering bare kan treffes dersom institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen.

⁹¹ Fornes (2004) s. 68

⁹² Fornes (2004) s. 68

Formålene med varetektsfengsling kan være fare for bevisforspillelse, fare for unndragelse, eller fare for gjentakelse⁹³. Når det etter bvl § 4-24 kreves at formålet med plasseringen skal være observasjon, undersøkelse eller korttidsbehandling, kan jeg ikke se at ufrivillig plassering etter denne bestemmelsen egner seg så godt som alternativ til varetekt. Barnevernstjenesten kan også la være å sette vedtaket om plassering i verk dersom forholdene skulle tilsi det. Retten har i så fall ingen mulighet til å overprøve barnevernets beslutning. Dette kan også vanskeliggjøre bruk av plassering etter § 4-24 som alternativ til varetektsfengsling.

At bestemmelsene harmonerer dårlig med bestemmelsene i barnevernloven kan gjøre det vanskelig å få i stand plassering i institusjon som et alternativ til varetekt. Domstolene har etter dette ikke alltid en reell mulighet til å vurdere alternativer til varetekt, og dette kan innebære brudd på barnekonvensjonen artikkel 37 b). Regjeringen uttrykte i 2006 bekymring over at plassering i barnevernsinstitusjon i liten grad ble benyttet som surrogat for varetektsfengsling⁹⁴. Regjeringen har fremmet forslag om at plassering i barnevernsinstitusjon ikke skal være avhengig av samtykke fra barnevernsmyndighetene så lenge vilkårene for plassering etter bvl § 24 er oppfylt, og det finnes ledig plass i en egnet institusjon⁹⁵. Regjeringen understreker også viktigheten av at det må klargjøres hvilken verdi barnevernlovens vilkår skal ha i de tilfeller retten finner at barnet må varetektsfengsles eller plasseres i barnevernsinstitusjon, og barnevernsmyndighetene ikke mener at plassering vil være til barnets beste. Hvis forslaget får gjennomslag, vil dette forhåpentligvis føre til at plassering i barnevernsinstitusjon i større grad blir brukt som alternativ til varetektsfengsling.

Jeg skal videre redegjøre for hvilke alternativer det etter norsk rett finnes til fengselsstraff.

Etter straffeloven § 15 er de straffarter som kan anvendes etter norsk rett fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff, bøter og rettighetstap. Straffeloven har ingen generell bestemmelse om at fengselsstraff bare skal brukes i begrenset utstrekning overfor barn, men etter strl. §

⁹³ Bratholm (1957) s. 140

⁹⁴ St.meld. Nr. 20 (2005-2006) s. 24

⁹⁵ St.meld. Nr. 20 (2005-2006) s. 24

55 finnes spesielle regler for hvilke straffer som kan idømmes for handlinger som er begått før gjerningspersonen fylte 18 år. Fengselsstraffen kan for det første ikke settes til 21 år. Lengstetiden er dermed 15 år, eller 20 år ved konkurrens. Straffen kan videre nedsettes til under den mildeste straff som er bestemt for handlingen. Når forholdene tilsier det kan det også bestemmes en mildere straffart. I Rt 2003 s. 1455⁹⁶ som gjaldt bruk av samfunnsstraff mot unge lovbrøyttere, la høyesterett til grunn at strl. § 55 åpner for å anvende samfunnsstraff selv om strafferammen for lovbruddet er fengsel over 6 år. Etter straffeloven § 25a er det i utgangspunktet et vilkår for bruk av samfunnsstraff at lengstestrafen i det aktuelle straffebudet ikke er på mer enn 6 år.

Regjeringen la i 2006 frem stortingsmelding om alternative straffreaksjoner overfor unge lovbrøyttere⁹⁷. Her fremholdes samfunnsstraff og overføring til konfliktråd som særlig egnede reaksjoner overfor unge lovovertredere⁹⁸.

Norske domstoler er tilbakeholdne med å idømme fengselsstraff for handlinger som er begått av barn. I Rt 2004 s. 804⁹⁹ som gjaldt legemsbeskadigelse som ble begått av en 15 år gammel gutt fant høyesterett at tiltalte unge alder tilsa bruk av samfunnsstraff. Rt 2005 s. 1096¹⁰⁰ omhandlet legemsfornærmelser og tre tilfeller av skadeverk. Selv om gjerningspersonen var under 18 år på gjerningstidspunktet fant retten å måtte reagere med fengselsstraff fordi legemsfornærmelsene var foretatt under særdeles skjerpene omstendigheter. I en avgjørelse som nylig ble avsagt for høyesterett, HR-2009-1360-A¹⁰¹, ble 4 unge menn i alderen 17 til 19 år dømt til fengsel. Saken gjaldt ran. Selv om retten ikke fant å kunne idømme samfunnsstraff ble det ved utmålingen av fengselsstraffen tatt hensyn til de tiltalte unge alder. I 2006 ble to gutter som var 17 år da de begikk alvorlige voldsforbrytelser idømt hhv. 360 timer og 90 timer samfunnsstraff¹⁰² i Oslo tingrett. Retten la til grunn at lovbruddene var av en slik karakter at det under normale omstendigheter utvilsomt ville bli reagert med ubetinget fengselsstraff. Siden gjerningspersonene var under

⁹⁶ Rt 2003 s. 1455

⁹⁷ St.meld. Nr. 20 (2005-2006)

⁹⁸ St.meld. Nr. 20 (2005-2006) s. 15

⁹⁹ Rt 2004 s. 804

¹⁰⁰ Rt 2005 s. 1096

¹⁰¹ HR-2009-1360-A

¹⁰² TOSLO-2006-121680

Formatted: Norwegian, Bokmål (Norway)

Formatted: Norwegian, Bokmål (Norway)

18 år fant retten likevel at barnekonvensjonens krav om at frihetsberøvelse bare må benyttes som siste utvei måtte medføre at reaksjonen ble samfunnsstraff.

Når man etter norsk rett er tilbakeholden med å idømme fengselsstraff for lovovertrедelser som er begått av gjerningspersoner under 18 år, så er dette i overensstemmelse med barnekonvensjonen artikkel 37 b). Domstolene burde etter min mening i enda større grad reagere med samfunnsstraff mot lovbrøyttere under 18 år. I avgjørelsene fra 2005 og 2009 som er omtalt over ble det reagert med fengselsstraff på grunn av lovbruddenes grovhet. Domstolene må være oppmerksomme på at det etter barnekonvensjonen artikkel 37 ikke kan reageres med frihetsberøvelse utelukkende fordi det dreier seg om alvorlige lovbrudd. Selv når lovbruddet er alvorlig kreves det, som jeg har omtalt over, at retten vurderer om det finnes andre adekvate reaksjoner enn frihetsberøvelse.

Barnekonvensjonens krav om at fengsel bare skal benyttes som siste utvei og for kortest mulig tidsrom burde også vært lovfestet som en egen bestemmelse i straffeprosessloven.

5.2.3 Artikkel 37 bokstav c)

Etter barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav c har alle barn som er blitt berøvet friheten krav på å bli behandlet med menneskelighet og respekt for menneskets iboende verdighet, og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til dets alder. Det understrekes særlig at barn som er berøvet sin frihet skal holdes atskilt fra voksne med mindre det motsatte anses å være til barnets beste, og at barnet skal ha rett til å opprettholde forbindelsen til sin familie unntatt ved særlige omstendigheter.

Jeg vil i det følgende først redegjøre for den internasjonale forståelsen av artikkel 37 bokstav c), deretter vil jeg vurdere om norsk rett tilfredsstiller kravene som fremgår av bestemmelsen.

5.2.3.1 Tolkning av artikkel 37 bokstav c)

Barnekomiteen har i Generell Kommentar nummer 10 gitt en liste over prinsipper og regler som det må tas hensyn til i alle saker som innebærer frihetsberøvelse av barn¹⁰³.

For det første kreves det at barn skal tilbys fysiske omgivelser og oppholdssteder som er gode nok til å ivareta de rehabiliterende målene med plasseringen. Det må i denne forbindelse tas tilstrekkelig hensyn til barnets behov for privatliv, sensorisk stimuli, mulighet for sosialt samvær med andre innsatte/frihetsberøvede og til å delta i sport, fysisk trening, kunst og andre fritidsaktiviteter.

Videre kreves det at alle barn som utsettes for frihetsberøvelse får tilbud om undervisning som er tilpasset barnets evner og behov. Undervisningen skal legge opp til å forberede barnet på å vende tilbake til samfunnet. Når det er nødvendig skal barnet også tilbys yrkesrettet trening som kan forberede barnet på fremtidige ansettelsesforhold.

Barnekomiteen krever også at ethvert barn skal ha rett til å bli undersøkt av lege når frihetsberøvelsen påbegynnes, og skal tilbys adekvat medisinsk oppfølging så lenge det holdes frihetsberøvet. Slik helsetjeneste bør når det er mulig bli gitt av den vanlige kommunale og statlige helsetjenesten.

Videre skal de ansatte der barn er plassert legge til rette for og fremme at barnet får hyppig kontakt med samfunnet ellers, inkludert kommunikasjon med sin familie, venner og andre personer. Barnet skal også få anledning til å besøke sitt hjem og sin familie.

Maktbruk mot barnet kan bare skje når barnet utgjør en fare for skade på seg selv eller andre, og når dette er tilfelle bare når alle andre muligheter for kontroll har mislyktes. Når det er nødvendig med maktbruk, eller fysisk, mekanisk eller medisinsk tvang, skal dette skje bare under overvåking foretatt av helsepersonell. Det er forbudt å bruke fysisk makt som straff. Barnekomiteen anbefaler at personale på avdelinger hvor barn er frihetsberøvet mottar opplæring om vilkårene for maktbruk, og at det finnes hjemmel for å straffe personale som bryter vilkårene.

Når disiplinære tiltak iverksettes overfor barn som er frihetsberøvet, må det sikres at hensynet til barnets verdighet blir tilstrekkelig ivaretatt. Derfor kreves det blant annet at

¹⁰³ General Comment No 10 avsnitt 89

fysisk avstraffelse og annen avstraffelse som kan skade barnets fysiske og psykiske helse og velvære, må forbys.

For at disse rettighetene skal bli tilstrekkelig ivaretatt må barnet ha mulighet til å klage når det mener at det er blitt behandlet i strid med konvensjonen. Klagen må ikke være gjenstand for sensur, og den må behandles av et overordnet og uavhengig organ. Det er videre en nødvendighet at barnet vet om klageadgangen og har lett tilgang til den. Barnekomiteen anbefaler at uavhengige og kvalifiserte inspektører foretar inspeksjoner på plasseringsstedet på jevnlig basis. Inspektørene bør ha myndighet til å foreta uanmeldte inspeksjoner på eget initiativ¹⁰⁴.

I artikkel 37 bokstav c) understrekes spesielt at barnet har rett til å holdes atskilt fra voksne med mindre det motsatte anses å være til barnets beste, og at barnet skal ha rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie.

For at det skal være mulig for barnet å motta besøk fra familien sin og å besøke familien, bør barnet plasseres nærmest mulig der familien holder til. Hvilke ”særlige omstendigheter” som kan begrense barnets rett til kontakt med familien må beskrives klart i loven. Det kan ikke være opp til påtalemyndighet eller fengselsvesen å vurdere dette¹⁰⁵.

Jeg vil nå gjøre nærmere rede for kravet om at barn skal holdes atskilt fra voksne.

Når barn plasseres i fengsel sammen med voksne, kan dette gå ut over barnets sikkerhet, velvære og deres fremtidige evne til å holde seg unna ny kriminalitet og til å reintegrere seg¹⁰⁶. Barnekomiteen uttaler i Generell Kommentar nummer 10 at unntaket ”*med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet*” må tolkes snevert. Barn må ikke plasseres sammen med voksne fordi dette er en praktisk løsning for staten. Det skal finnes egne plasseringssteder for barn som kan tilby personale som er kompetent til å håndtere barn, og hvor rutinene som praktiseres er passende for barn¹⁰⁷.

¹⁰⁴ General Comment No 10 avsnitt 89 7. og 8. strekpunkt.

¹⁰⁵ General Comment No 10 avsnitt 87

¹⁰⁶ General Comment No 10 avsnitt 85

¹⁰⁷ General Comment No 10 avsnitt 85

Det kreves, ifølge Mette Yvonne Larsen, at hva som er barnets beste skal vurderes for hvert enkelt barn. Det er ikke tilstrekkelig at en konvensjonsstat fastholder at det generelt er til barns beste å plasseres sammen med voksne¹⁰⁸. Jeg er enig i denne forståelsen av bestemmelsen. Det er en klar forutsetning i bestemmelsen at det generelt ikke er til barns beste å plasseres sammen med voksne.

Forbudet innebærer ikke at et barn som er plassert i en egen institusjon for barn, må flyttes til en anstalt for voksne så snart det fyller 18 år. Ungdommen kan fortsette å bo på plasseringsstedet så lenge det er i hans/hennes interesse, og at dette ikke kommer i konflikt med behovene til andre barn på plasseringsstedet¹⁰⁹.

Også etter SP artikkel 10 nr. 2 (a) har barn rett til å holdes atskilt fra voksne.

5.2.3.2 Er kravene etter artikkel 37 bokstav c tilstrekkelig ivaretatt etter norsk rett?

Jeg vil først vurdere situasjonen i Norge for så vidt gjelder plassering av barn i fengsel sammen med voksne.

I Norge finnes det ikke lenger egne fengselsanstalter for ungdom. Bakgrunnen for at de anstaltene som fantes ble lagt ned var at ungdomsfengslene og de såkalte ”forbedringsanstaltene” fungerte dårlig, og fikk mye negativ omtale om hvordan barn ble behandlet på disse anstaltene. Da Norges ratifikasjon av Barnekonvensjonen ble behandlet vurderte en om Norge måtte reservere seg mot kravet om at barn skal holdes atskilt fra voksne. Norge har ikke gjort reserverasjoner for noen annen del av barnekonvensjonen, og en fant at en reserverasjon ikke ville være særlig ”politisk korrekt”. Problemet ble løst ved at en valgte å anse plassering av barn og voksne i fellesskap som en løsning som samsvarer med barnets beste¹¹⁰. I Norges fjerde rapport til barnekomiteen skriver regjeringen at ”På grunn av det lave antallet barn under 18 år som til enhver tid befinner seg i norske fengsler ville det resulterte i tilnærmet fullstendig isolasjon om barn og unge skulle holdes atskilt fra de

¹⁰⁸ Høstmølingen 2008 s. 126

¹⁰⁹ General Comment No 10 avsnitt 86

¹¹⁰ Høstmølingen 2008 s. 126

voksne innsatte. En slik løsning vil etter Norges oppfatning ikke være til det beste for barnet. De unge innsatte skal likevel ha særlig oppfølging av de ansatte for å hindre skadelige virkninger av oppholdet”¹¹¹. Nylig (i januar 2010) ble Norge hørt av FNs barnekomité i forbindelse med denne rapporten. Norge ble kritisert for at barn henvises til å sone sammen med voksne. Spesielt kritisk var barnekomiteen til at barn deler celle med voksne innsatte i dublettceller. Avdelinger hvor barn deler celle med voksne innsatte finnes i Horten fengsel, Larvik fengsel og Skien fengsel. Her sitter barnet 12 timer i døgnet alene med den voksne på cellen¹¹². Norge er i ferd med å bygge to fengselsenheter for unge lovovertridere, én i Bergen og én i Oslo.

Det kan reises spørsmål om det er tilstrekkelig at en konvensjonsstat legger til grunn at det generelt er til barnets beste å sone i fengsel sammen med voksne. Etter artikkel 37 bokstav c kreves det at det skal foretas en individuell vurdering for hvert enkelt barn om sone sammen med voksne er til barnets beste. Det fremgår som sagt også av Generell Kommentar nr. 10 at adgangen til å plassere barn sammen med voksne når dette er til barnets beste skal tolkes snevert. Det er også bestemmelsens klare utgangspunkt at det ikke er til barnets beste å sone sammen med voksne. Jeg finner det etter dette helt klart at det ikke er tilstrekkelig for staten å generelt anse det som barnets beste å sone sammen med voksne. Jeg er enig i at det faktisk at Norges befolkning er fordelt utover et relativt stort geografisk område kan tale for at en større andel barn plasseres i fengsel sammen med voksne av hensyn til barnets behov for kontakt med sin familie og sitt nettverk, og til at barnet skal ha omgang med andre barn ”innenfor murene”, men en slik avgjørelse må foretas etter en konkret vurdering av det enkelte barnets beste. Jeg kan ikke se at det er noen umulighet å opprette egne fengselsenheter eller alternativer til fengsel for barn i alle fall i de største byene.

Norge skriver i sin fjerde rapport til barnekomiteen at barn som plasseres i fengsel sammen med voksne likevel skal ha særlig oppfølging av de ansatte for å hindre skadelige virkninger av oppholdet. Dette er etter min mening heller ikke tilstrekkelig til å ”rettferdiggjøre” at barn henvises til å sone sammen med voksne. Etter artikkel 37 kreves

¹¹¹ Norges Fjerde rapport til barnekomiteen s. 116

¹¹² Dagsavisen 23. januar 2010, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article465138.ece>

det at barn som sitter i fengsel skal ha særlig oppfølging for å hindre skadelige virkninger av fengselsoppholdet *i tillegg* til at det kreves at barn ikke skal sone sammen med voksne. Norge kan således ikke bruke som argument for å legitimere denne praksisen at barn som sitter i voksenanstalter får spesiell oppfølging. Av en undersøkelse foretatt av advokatforeningens menneskerettighetsutvalg fremgår det også at barn som sitter fengslet sammen med voksne ikke mottar tilstrekkelig beskyttelse for å hindre skadelige virkninger plassering med voksne har på barn. Undersøkelsen avslørte blant annet at det forekommer at voksne innsatte røyker hasj på samme celle som barn daglig, og også at barn bruker narkotika sammen med voksne innsatte¹¹³.

Jeg vil i det følgende vurdere om de norske reglene om isolasjon er i overensstemmelse med barnekonvensjonens krav.

I artikkel 37 bokstav c) angis det som nevnt uttrykkelig at barn som er under frihetsberøvelse skal ha rett til å opprettholde kontakten med sin familie, unntatt ved særlige omstendigheter. I kravet om at barnet skal behandles på en måte som tar hensyn til dets behov ligger også som nevnt et krav om at barnet skal ha rett til sosial omgang også innenfor fengselsmiljøet. Dette innebærer begrensninger i statens adgang til å holde barn isolert. Også forbudet mot tortur etter bokstav a) som er behandlet i kapittel 5.2.1 innebærer begrensninger i adgangen til å benytte isolasjon overfor barn.

I norsk straffeprosess er reglene om isolasjon under varetekt gitt i straffeprosessloven § 186 (delvis isolasjon) og § 186a (fullstendig isolasjon).

Etter strpl § 186 kan den fengslede undergis delvis isolasjon når hensynet til etterforskningen i saken tilsier det. Delvis isolasjon kan innebære at den innsatte nektes besøk, at hun eller han ikke får anledning til å sende eller motta post, at den innsatte nektes tilgang til aviser eller kringkasting, og/eller at hun eller han nektes samvær med bestemte andre innsatte. Tiltaket kan bare iverksettes og opprettholdes når det er tilstrekkelig grunn til det, og det ikke vil innebære et uforholdsmessig inngrep, jf. strpl § 170a. Vilkårene for å iverksette delvis isolasjon er de samme for barn som for voksne.

¹¹³ Dagsavisen 23. januar 2010, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article465138.ece>

Etter strpl § 186a er vilkårene for fullstendig isolasjon at det er besluttet varetekt, og at det er nærliggende fare for at den fengslede ellers vil forspille bevis i saken. Personer som er under 18 år kan bare undergis fullstendig isolasjon når dette er særlig påkrevet, jf. første ledd siste punktum. Dette må innebære at når den fengslede er under 18 år kreves det mer nærliggende fare for bevisforspillelse enn for voksne som vilkår for å undergi fullstendig isolasjon. Isolasjonen skal vare så kort som mulig, og skal i utgangspunktet ikke vare i mer enn to uker. Isolasjonen kan imidlertid forlenges med inntil to uker av gangen og kan vare i opptil 8 uker sammenhengende når den fengslede er under 18 år jf. fjerde ledd.

I tillegg kan en innsatt utelukkes fra fellesskap i inntil 24 timer ved brudd på straffegjennomføringslovens regler om ro, orden og disiplin jf. straffegjennomføringsloven § 39 jf. § 40. Etter straffegjennomføringsloven § 38 kan det også benyttes sikkerhetscelle når den innsatte er til fare for seg selv eller andre.

Når det gjelder fullstendig isolasjon etter strpl § 186a så mener jeg at *vilkårene* for å beslutte isolasjon for personer under 18 år er strenge nok til at de tilfredsstiller barnekonvensjonens krav. Vilråene for å iverksette isolasjon er i utgangspunktet strenge. Når den siktede er under 18 år så gjelder det som tilleggsvilkår at tiltaket må være særlig påkrevet. Jeg er imidlertid mer skeptisk til at isolasjonens varighet kan være så lenge som opptil åtte uker. Isolasjon i åtte uker sammenhengende vil antakelig innebære en så stor psykisk påkjenning for et barn at det vil være i strid med artikkel 37 bokstav c) og antakelig også forbudet mot tortur i bokstav a). Ifølge utvalget for NOU 2008:15 benyttes bestemmelsen i svært liten grad i praksis. At bestemmelsen svært sjelden (eller aldri) benyttes i praksis gjør ikke at strpl § 186a blir mer i overensstemmelse med barnekonvensjonens krav. Staten er som sagt etter artikkel 4 forpliktet til å treffe alle egnede lovgivningsmessige tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i barnekonvensjonen.

Når vilråene er til stede kan retten bestemme at barnet ikke skal ha kontakt med sin familie etter strpl § 186. Kravet om at barnet skal ha rett til å opprettholde kontakten med sin familie etter § 37 er ikke absolutt. Barnet kan som sagt nektes kontakt med familien ved

særlige omstendigheter. Hva som kan regnes som særlige omstendigheter er ikke nærmere angitt verken i bestemmelsen eller i barnekomiteens generelle kommentarer. Ordlyden gir imidlertid anvisning på en streng norm. Av General Comment No 10¹¹⁴ fremgår det at det må fremgå klart av loven hvilke omstendigheter dette kan være. Hva som kan være "særlige omstendigheter" kan det ikke være opp til den kompetente myndighet å avgjøre. Vilåårene for delvis isolasjon som angis i loven er som sagt at hensynet til etterforskningen i saken tilsier det, og at tiltaket er nødvendig og ikke uforholdsmessig etter strpl § 170a. Det kreves imidlertid ikke at det er "nærliggende fare" for at den fengslede ellers vil forspille bevis slik som det kreves for å beslutte fullstendig isolasjon etter § 186a.

At det ikke kreves mer etter § 186 enn at hensynet til etterforskningen "tilsier" isolasjon (fra familien) er etter hva jeg kan se et vilkår som ikke er strengt nok. Det må kunne legges til grunn at barn har et særskilt behov for å ha kontakt med familien sin i forhold til andre varetektsinnsatte, spesielt når barnet er i en sårbar situasjon slik som er tilfelle ved varetektsfengsling. Det bør etter min mening i det minste kreves at hensynet til etterforskningen "nødvendigjør" delvis isolasjon hvis dette innebærer at barnet ikke skal ha kontakt med familien sin.

Barnekonvensjonen må også innebære begrensninger i adgangen til å bruke isolasjon som disiplinærstraff etter straffgjennomførlingsloven § 39. Som nevnt så kan slik tvang ifølge barnekomiteen bare aksepteres når alle alternative tiltak har mislyktes og barnet er til fare for seg selv eller andre¹¹⁵. Ifølge advokatforeningens menneskerettighetsutvalg sin rapport om barn fengsel finnes det i norske fengsler eksempler på at barn blir utsatt for isolasjon som kollektiv avstraffelse for brudd på reglementet som er begått av voksne innsatte¹¹⁶. Dette må innebære et klart brudd på barnekonvensjonen.

¹¹⁴ General Comment No 10 avsnitt 87

¹¹⁵ General Comment No 10 avsnitt 89

¹¹⁶ Advokatbladet 2008

6 Oppsummering; Hva gjenstår for at Norsk rett skal tilfredsstillе barnekonvensjonens krav?

Jeg har i denne oppgaven gitt et innblikk i hvordan norsk straffeprosess forholder seg til de krav som barnekonvensjonen stiller når et barn er mistenkt, siktet eller domfelt for en straffbar handling. Etter hva jeg har funnet tilfredsstillе norsk straffeprosess for det meste barnekonvensjonens krav, men jeg mener også at lovgivningen på enkelte områder kunne vært bedre, og på enkelte områder også bryter med barnekonvensjonen.

Norge har ikke et system for straffeprosess som er spesielt tilpasset barn. Dette er i seg selv ikke noe krav etter barnekonvensjonen, men det stiller krav til at aktørene i den ordinære straffeprosessen er spesielt kompetente når det gjelder å behandle barn og saker som angår barn slik det kreves etter barnekonvensjonen. Dette er dessverre ikke tilfelle i de aller fleste saker.

Bestemmelsen i straffeprosessloven § 93 om at det kan tale til tiltaltes ugunst om han eller hun nekter å forklare seg i retten er betenkelig i forhold til barnekonvensjonens krav om at barnet skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist etter loven (artikkel 40 nr. 2 b i)).

Selv om det i praksis er slik at det alltid oppnevnes advokat når den siktede i saken er under 18 år, så mener jeg at det ville være en fordel at dette ble lovfestet som en ubetinget rettighet for barnet.

Når det gjelder barnets rett til en prosess uten forsinkelse så finnes det etter straffeprosessloven egne frister som gjelder barn. Disse ivaretar i utgangspunktet rettighetene som er fastsatt i barnekonvensjonen, men er dessverre ikke absolutte slik de etter min mening burde være.

Barn har etter norsk straffeprosess heller ikke en ubetinget rett til å få saken sin overprøvet. De sterke begrensningene det etter norsk rett er i retten til overprøving medfører muligens brudd på barnekonvensjonen.

Det er også betenkelig at hovedregelen etter norsk rett er at straffesaker skal føres for åpne dører også når den tiltalte er under 18 år. Dette går ut over barnets rett til privatliv som er fastsatt i barnekonvensjonen. For å ivareta barnets rett til privatliv bør det også vurderes om straffbare handlinger som er begått før fylte 18 år skal fjernes fra strafferegisteret.

Jeg mener at det i praksis bør være mulig å benytte alternativer til fengselsstraff i større grad når det er barn som skal straffes. Det er positivt at det arbeides med å legge til rette for at adgangen til å plassere barn etter barnevernloven § 4-24 som surrogat for varetekt blir benyttet mer aktivt.

De klareste bruddene på barnekonvensjonen som skjer etter norsk rett mener jeg er praksisen med at barn plasseres i fengsel sammen med voksne, og norske regler og praksis når det gjelder isolasjon av barn.

Jevnt over synes det å være hensynet til kriminalitetsbekjempelse som begrunner at staten velger løsninger som kan være diskutabile i forhold til barnekonvensjonen. Hensynet til kriminalitetsbekjempelse anerkjennes av barnekomiteen som et legitimt hensyn, men komiteen fastholder i General Comment No 10 at dette hensynet ivaretas best ved at statene sikrer de rettighetene barnet har etter barnekonvensjonen¹¹⁷. Statene bør dermed ikke kunne begrunne brudd på konvensjonen med at dette er nødvendig for å bekjempe kriminalitet.

Avslutningsvis har jeg noen korte bemerkninger til hvilken konsekvens det har når den interne retten ikke er i tråd med barnekonvensjonens krav. Siden barnekonvensjonen ikke har noe klageorgan tilknyttet seg, så er det ingen sanksjoner forbundet med brudd på konvensjonens bestemmelser. Siden konvensjonen er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettighetsloven, gjelder den likevel som norsk rett og har også forrang ved motstrid¹¹⁸. Forutsatt at bestemmelsen i konvensjonen er det en kaller selvkraftig, det vil si at den etter sitt innhold er konkret nok til at den er egnet til å bli anvendt som selvstendig

¹¹⁷ General Comment No 10 avsnitt 13

¹¹⁸ Jf. menneskerettighetsloven § 2

rettsgrunnlag¹¹⁹, så kan den anvendes på lik linje med norsk rett i norske domstoler. Artikkel 37 og artikkel 40 som er behandlet i denne oppgaven er klare eksempler på bestemmelser som er selvkraftige¹²⁰. Likevel ser en at bestemmelsene svært sjelden påberopes for domstolene. Dette kan skyldes manglende kjennskap til bestemmelsene, men muligens også at norske jurister har erfaring med at det ikke nytter å påberope seg barnekonvensjonen direkte for domstolene.

¹¹⁹ Høstmølingen 2008 s. 21

¹²⁰ Høstmølingen 2008 s. 116

Litteraturliste

Advokatbladet 2008; *Barn i norske fengsler*

Aftenposten 10. April 2010, *Barn får klage direkte til FN*

Bratholm, Anders. *Pågrepelse og varetektsfengsel*. 1. utg., Oslo, 1957.

Dagsavisen 23. januar 2010; *Flere barn i fengsel*.

Detrick, Sharon. *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Haag/Boston/London 1999

Detrick, Sharon. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child. A Guide to the "Travaux Préparatoires"*. 1. utg. Dordrecht/Boston/London 1992

FNs Barnekomité, *Concluding Observations, fifty-third session (29 January 2010)* (UN Doc. CRC/C/NOR/CO/4)

FNs Barnekomité, *Day of General Discussion on the Right of the Child to Be Heard, forty-third session (29 September 2006)*

FNs Barnekomité, *Day of General Discussion on the Child and the Media, 7 oktober 1996* (UN Doc. CRC/C/50)

FNs Barnekomité, *General Comment No 5: General Measures of implementation*

FNs Barnekomité, *General Comment No 10 (2007): Children's rights in Juvenile Justice* (UN doc. CRC/C/GC/10)

Fornes, Ingunn. *Varetektsfengsling av mindreårige*. 2004

Hedlund, Mary-Ann. Barnerett – *I et internasjonalt perspektiv*. Mary-Ann Hedlund, Terje Einarsen, Petter Wille, Torunn E. Kvisberg, Mette Yvonne Larsen. Bergen 2008

Høstmælingen, *Njål. Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*. Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (Red.). 1. utg. Oslo 2008

Norges fjerde rapport til FNs komité for barnets rettigheter 2008, *Barnets rettigheter*, 2008

NOU 2008:15 *Barn og straff*

Organisasjon mot offentlig diskriminering: *Pionerer i Norge: Ung, svart og norsk*, Oslo, OMOD-rapport 2006

Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)

Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven med mer

Smith, Lucy (2006): En stefars avstraffelse av to gutter: straffeloven § 228, barneloven § 30, og FNs barnekonvensjon artikkel 19. Rt 2005 s. 1567, I: *Nytt i privatretten* nr. 2 s. 14-16

St.meld. [Nr. 20 \(2005-2006\)](#)

Formatted: Norwegian, Bokmål (Norway)

UNICEF. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. 1. utg., Genève, 1998.

UNICEF Sverige. Handbok om barnkonventionen. 1. utg. Sverige 2008

Internasjonale konvensjoner og retningslinjer

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK)

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)

UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of the Liberty

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules")

Wien-konvensjonen om traktatretten av 1969

Websider

<http://www.advokatforeningen.no/Aktuelt/Nyheter/Menneskerettighetsutvalget-undersoker-forholdene-for-barn-i-norske-fengsler/>

http://www.barneombudet.no/temasider/kriminalitet/fakta_krim/unge_i_kon/

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article465138.ece>

[http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=429882'](http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=429882)

<http://www.amnesty.no/mot-tortur.nsf/9512a85762bbc170c1256756004ab5b2/2691862ddfa1af3cc125697e003cc4fd?OpenDocument>

http://www.omod.no/pdfs/Rapport_2006.pdf

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/discussion2008.htm>

http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC10_en.doc

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rapporter/2008/Barnets_rettigheter.pdf

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/justisminister_knut_storberget/2006/farre-barn-i-fengsel.html?id=113651

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20052006/Stmeld-nr-20-2005-2006-.html?id=332074>

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/lovbrudd/

<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a1>

Domsregister

Rt. 1993 s. 1591

Rt. 2003 s. 1455

Rt. 2003 s. 1827

Rt. 2004 s. 804

Rt. 2004 s. 1158

Rt. 2004 s. 1655

Rt. 2005 s. 1096

HR-2009-1360-A

Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)

T mot Storbritannia, 16. desember 1999, Application nr. 24724/94

V mot Storbritannia, 16. Desember 1999, Application nr. 24888/94

Formatted: English (United States)

